

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ในบทนี้ พิจารณาจากความคิดเห็นของ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร 60 คนสมาชิกในครัวเรือน จังหวัดในภาคกลาง: สระแก้ว สระบุรี ปทุมธานี และนนทบุรี จำนวน 40 คนรวม 100 ตัวอย่างที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่และการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

โดยส่วนที่ 1 เป็นการพรรณนาด้วยค่าร้อยละ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ส่วนที่ 2 เป็นการแปรผลจากค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย และร้อยละของการผลิตตามแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ตารางที่ 4.1 จำนวน และร้อยละ ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	จำนวน	ร้อยละ
1	1	1.03
2	6	6.21
3	15	15.17
4	34.	34.14
5	26	25.52
6	9	9.31
มากกว่า 6 คน	4.	8.48
$\bar{X} = 4.4$ คน รวม	100	100.00

ตารางที่ 4.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 34.14 มีจำนวนสมาชิก 4 คน และ 5 คน

โดยเฉลี่ย มีสมาชิก 5 คนต่อครัวเรือน ร้อยละ 25.52

ตารางที่ 4.2 จำนวน และร้อยละ ของสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานในภาคการเกษตร

แรงงานในภาคการเกษตร (คน)	จำนวน	ร้อยละ
1	8	7.91
2	45	44.96
3	21	20.86
4	17	16.55
5	6	5.76
มากกว่า 5 คน	5	4.36
$\bar{X} = 2.81$ รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.2 ครัวเรือนของเกษตรกรทำงานในภาคการเกษตรจำนวน 2 คน ถึง 4 คนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 82 โดยเฉลี่ยมีแรงงานด้านการเกษตร 3 คนต่อครัวเรือน

ตารางที่ 4.3 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมการเกษตรที่ทำมาก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

กิจกรรมการเกษตรที่ทำมาก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่	จำนวน	ร้อยละ
ทำนา	46	46.29
ทำสวน	8	8.48
ทำไร่	2	2.47
เลี้ยงสัตว์	1	1.41
ประมง	1	0.35
อื่นๆ คือ ทำมากกว่า 1 อย่าง	41	40.99
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.3 ประสิทธิภาพในการทำงานทางด้านการเกษตรก่อนเข้ามาทำงานในแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่า สมาชิกมีประสิทธิภาพในทำนามากที่สุด ร้อยละ 46.29 รองลงมาสมาชิกมีประสิทธิภาพทำการเกษตรหลายแบบได้แก่การทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ประมง ร้อยละ 40.99

ตารางที่ 4.4 จำนวน และร้อยละ ของการมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านการผลิตหรือไม่

ในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านการผลิต	จำนวน	ร้อยละ
มี	87	86.84
ไม่มี	13	13.16
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.4 เกษตรกรมีการรวมกลุ่มด้านการผลิตร้อยละ 86.84 ไม่มีการรวมกลุ่มร้อยละ 13.16

ตารางที่ 4.5 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมด้านการผลิต

ชื่อกิจกรรมด้านการผลิต	จำนวน	ร้อยละ
กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ	7	3.47
ขนมจีน, ทอผ้า	5	1.86
ข้าวกล้อง เลี้ยงสัตว์ ผลิตภัณฑ์หมัก	13	6.47
ข้าวกล้อง หมูหลุม เพาะพันธุ์ไม้	4	1.86
ข้าวกล้อง, ทอผ้าไหม, ทำปุ๋ยชีวภาพ	1	0.47
ข้าวซ้อมมือ กล้าไม้	1	0.47
ข้าวปลอดสารพิษ, ปุ๋ยอินทรีย์	1	0.47
ข้าวอินทรีย์	10	4.65
โครงการข้าว	1	0.47
จักสาน, ไม้กวาด, ทอผ้า, ข้าวกล้อง	2	0.94
จักสาน, เพาะเห็ด	1	0.47
ทอผ้า ทอเสื่อ	23	0.47
ทอผ้า ทอเสื่อ ทำปุ๋ย	2	0.94
ทอผ้า ทำขนม เลี้ยงโค	1	0.47
ทอผ้า, ทำขนม	3	1.40
ทอผ้า, ทำขนม, ขนมจีน	1	0.47
ทอผ้า, เพาะเห็ด	1	0.47
ทอผ้า, สายใยรัก, ปุ๋ยชีวภาพ	1	0.47
ทอผ้า, ข้าวกล้อง, ขนมจีน	1	0.47
ทอผ้า, ทำขนม, เลี้ยงสัตว์	1	0.47
ทอผ้าฝ้าย	1	0.47
ทอผ้าฝ้าย, ข้าวกล้อง	1	0.47
ทอผ้าไหม	4	1.86
ทอผ้าไหม, ข้าวกล้อง	1	0.47
ทอผ้าไหม, ข้าวกล้อง, ขนมจีน	1	0.47
ทอผ้าไหม, ทอผ้าฝ้าย	1	0.47

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

ชื่อกิจกรรมด้านการผลิต	จำนวน	ร้อยละ
ทอผ้าไหม, ผ้าฝ้าย, ข้าวกล้อง	1	0.47
ทอเสื่อ	5	2.33
ทำขนม ทอผ้า	1	0.47
ทำนา	23	10.70
ทำนา ทอผ้า	1	0.47
ทำนา ปลูกลูกทอ	4	1.86
ทำนา, โรงเหล้า	1	0.47
ทำนา, ปุ๋ย	1	0.47
ทำปุ๋ยชีวภาพ	1	0.47
ทำไม้กวาด, จักสาน	1	0.47
ทำราเชียว, ราชาว, ไตโคโคมา	1	0.47
ทำสวนยางพารา	1	0.47
ทำอิฐ, ทำนา	1	0.47
ธ.หมู่บ้าน	1	0.47
ธ.หมู่บ้าน, ทอผ้าไหม	1	0.47
ธนาคารข้าว	1	0.47
น้ำฝรั่ง, ทำปุ๋ย, ผักปลอดสารพิษ	1	0.47
ปลูกข้าวโพด, จักสาน	1	0.47
ปลูกต้นไม้	1	0.47
ปลูกแพง	1	0.47
ปุ๋ย, ปลูกผักปลอดสารพิษ, น้ำหมักจากสมุนไพร	13	6.47
ปุ๋ย, ข้าว น้ำยาล้างจาน	3	1.47
ปุ๋ยชีวภาพ, แปรรูปปลาแห้ง	1	0.47
ปุ๋ยน้ำชีวภาพ, ทอผ้า	10	5.41
ปุ๋ยหมัก ปลูกผักปลอดสาร พาะเห็ด	3	1.47
ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด	11	6.93

ชื่อกิจกรรมด้านการผลิต	จำนวน	ร้อยละ
แปรรูปข้าวกล้อง	1	0.47
แปรรูปถั่วลิสง	1	0.47
ผักปลอดสารพิษ, น้ำฝรั่ง	18	8.47
ผ้าลายขิด	1	0.47
พันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้	2	0.94
เพาะเห็ด, ปลุกผักปลอดสารพิษ, ปุ๋ยหมัก	5	2.93
เลี้ยงปลาดุก	10	5.41
สหกรณ์	3	0.47
สานกล่อ่งข้าว, ข้าวกล้อง	1	0.47
หมูหลุม, ข้าวกล้อง, เพาะพันธุ์ไม้	2	0.94
อสม.สารเคมีเกษตร	1	0.47
ออมทรัพย์	1	0.47
รวม	215	100.00

ตารางที่ 4.5 กิจกรรมด้านการผลิตที่มีการรวมตัวกันผลิต นอกจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่วนใหญ่ เน้นสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าว ได้แก่ การทำข้าวกล้อง ข้าวปลอดสารพิษ รองลงมา

ตารางที่ 4.6 จำนวน และร้อยละ ของสถานะของกลุ่ม

สถานะของกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
นิติบุคคล	5	5.26
สหกรณ์	6	6.07
กลุ่มอาชีพ	47	46.56
กลุ่มแม่บ้าน	13	13.36
กลุ่มที่ช่วยเหลือกันด้านการผลิต เช่น ดำนา ลงแขก อื่นๆ	27	27.13
อื่นๆ	2	1.62
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.6 สถานภาพของการรวมกลุ่มเกษตรกรที่การรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพมากที่สุด ร้อยละ 46.56 รองลงมาเป็นการกลุ่มเพื่อการวิจัยเหลือเป็นร้อยละ 27.13

ตารางที่ 4.7 จำนวน และร้อยละ ของเหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

เหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
เกษตร	1	4.35
ช่วยเหลือสมาชิก	4	17.39
ชอบ	1	4.35
รายได้	13	56.52
ลดค่าใช้จ่าย	1	4.35
ลดต้นทุน	1	4.35
หาความรู้	1	4.35
อยากเข้มแข็ง	1	4.35
รวม	23	100.00

จากตารางที่ 4.7 เหตุผลของการรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มรายได้ และช่วยเหลือสมาชิก

ตารางที่ 4.8 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มเกษตรกร

กิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ข้าวกล้อง, เลี้ยงโค	1	3.13
ข้าวอินทรีย์	1	3.13
จำหน่ายข้าวกล้อง	1	3.13
ทอผ้า, เพาะเห็ด	1	3.13
ทอเสื่อ	1	3.13
ทำนา	1	3.13
ทำนา, ข้าวกล้อง	1	3.13
ทำปุ๋ย, ทำยางแผ่น	8	16.55
ทำสินค้าเพื่อจำหน่าย	1	3.13
ปลูกผัก	4	12.50
ผลิตปุ๋ย ผลิตและจำหน่าย	3	6.38

กิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
เพาะเห็ด	3	9.38
เพาะเห็ด, ขั้วกลิ้ง	1	3.13
ระดมทุนกู้เงินทำนา	1	3.13
ระดมทุนเพื่อการทำนา	1	3.13
เลี้ยงโค	3	9.38
เลี้ยงสัตว์	2	6.25
รวม	32	100.00

ตารางที่ 4.8 กลุ่มเกษตรกรมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการผลิตปุ๋ยมากที่สุด ร้อยละ 22.18 และการปลูกผักเพื่อจำหน่ายร้อยละ 12.50

ตารางที่ 4.9 จำนวน และร้อยละ ของเหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์

เหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์	จำนวน	ร้อยละ
ช่วยเหลือ	1	12.50
ผลตอบแทน	1	12.50
รายได้	4	50.00
ให้ความร่วมมือแก่ชุมชน	1	12.50
ออมทรัพย์	1	12.50
รวม	8	100.00

ตารางที่ 4.9 เหตุของการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ เพื่อการเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก

ตารางที่ 4.10 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มสหกรณ์

กิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มสหกรณ์	จำนวน	ร้อยละ
กู้เงิน ฝากเงิน	3	33.34
ขายของ	3	33.34
ทอผ้า,เพาะเห็ด	3	33.34
รวม	6	100.00

ตารางที่ 4.10 การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์กิจกรรมที่ทำคือ กู้เงิน ฝากเงิน ขายสินค้า ซื้อสินค้า การทอผ้า การเพาะเห็ด

ตารางที่ 4.11 จำนวน และร้อยละ ของเหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน

เหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาฝีมือทำผลิตภัณฑ์	3	20.00
เพิ่มรายได้	12	80.00
รวม	15	100.00

ตารางที่ 4.11 การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อพัฒนาการทำผลิตภัณฑ์ และการเพิ่มรายได้ให้สมาชิก

ตารางที่ 4.12 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มแม่บ้าน

กิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มแม่บ้าน	จำนวน	ร้อยละ
ทอผ้า, ข้าวกล้อง	1	4.17
ทอผ้าฝ้าย	8	33.33
ทอผ้าไหม	6	25.00
ทอเสื่อขาย	1	4.17
ทำขนมเงินขาย	2	12.50
ทำขนมแปรรูป	1	4.17
ทำอาหาร	1	4.17
แปรรูปปลา	1	4.17
เพาะเห็ด	1	4.17
รวบรวมการทำของโอท็อป	1	4.17
รวม	24	100.00

ตารางที่ 4.12 การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำกิจกรรม คือ ทอผ้า แปรรูป ทั้งเป็นขนมเงิน อาหาร ผลิตภัณฑ์ ข้าว ปลา เพาะเห็ด การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การเป็น OTOP

ตารางที่ 4.13 จำนวน และร้อยละ ของเหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

เหตุผลในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์	จำนวน	ร้อยละ
ใช้หนี้	1	5.00
ออมเงิน	19	95.00
รวม	20	100.00

ตารางที่ 4.13 การรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการส่งเสริมการออมเป็นหลัก

ตารางที่ 4.14 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์

กิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์	จำนวน	ร้อยละ
ช่วยงานหมู่บ้าน	2	6.26
อบรมสมาชิก	1	3.13
ออมเงิน	29	90.63
รวม	32	100.00

4.14 กิจกรรมที่กลุ่มออมทรัพย์ทำ คือ การออมเงิน การฝึกอบรมสมาชิก การช่วยงานหมู่บ้าน การประชุม

ตารางที่ 4.15 จำนวน และร้อยละ ของเหตุผลในการเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

เหตุผลที่ในการเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน	ร้อยละ
กู้เงิน	17	80.95
นำเงินไปลงทุน	1	4.76
ออมเงิน	3	14.29
รวม	21	100.00

ตารางที่ 4.15 เหตุผลของการเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้าน เพื่อกู้เงินนำเงินไปลงทุนและการออมเงิน

ตารางที่ 4.16 จำนวน และร้อยละ ของกิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

กิจกรรมของกลุ่มที่ทำอยู่ของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน	ร้อยละ
กู้เงิน	7	43.75
ช่วยเหลือสมาชิก	6	37.50
ระดมทุนในการลงทุน	1	6.25
สหกรณ์ออมเงิน	2	12.50
รวม	16	100.00

ตารางที่ 4.16 กิจกรรมของกองทุนหมู่บ้าน ให้กู้เงิน ช่วยเหลือสมาชิก ราคาทุนในการลงทุน ส่งเสริม สหกรณ์และการออม

ตารางที่ 4.17 จำนวน และร้อยละ ของสวัสดิการต่างๆ ที่ได้รับจากกลุ่มหรือสหกรณ์ภายในชุมชน

ท่านได้รับสวัสดิการต่างๆ จากกลุ่มหรือสหกรณ์ภายในชุมชนบ้างหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
ได้รับ	78	77.73
ไม่ได้รับ	22	22.27
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.17 การได้รับสวัสดิการชุมชนพบว่าสมาชิกได้รับสวัสดิการร้อยละ 77.73 ไม่ได้รับร้อยละ 22.27

ตารางที่ 4.18 จำนวน และร้อยละ ของสวัสดิการที่ได้รับ

สวัสดิการที่ได้รับ	จำนวน	ร้อยละ
การืมข้าวไปใช้ก่อน	3	2.00
การอบรม	17	11.33
กู้เงินฉาบฉวย	1	0.67
ข่าวสารต่างๆ ข่าวสารทางการเกษตร	4	2.67
ความรู้	6	4.00
ความสามัคคี	1	0.67
ค่าตอบแทน	2	1.33
คุ้มครองเงินกู้, เงินฝาก	1	0.67
เงินกู้ยืม	1	0.67
เงินจากการขายเนื้อไก่	2	1.33
เงินตอบแทนจากกองทุน	3	2.00
เงินปันผล	50	33.33
ฉาบฉวย	1	0.67
ดูงาน	1	0.67
ได้บ่อและปลาถูกเลี้ยง โครงการอยู่ดีมีสุข	4	2.67
ได้รับคืนดอกเบี้ย เงินปันผล	1	0.67

สวัสดิการที่ได้รับ	จำนวน	ร้อยละ
ทุนการศึกษา, ทุนพัฒนาอาชีพกลุ่ม	1	0.67
ปันผลโรงสี	2	1.33
ผลกำไร	3	2.00
พันธุ์ข้าว	25	16.67
พันธุ์ไม้	4	2.67
พันธุ์พืช เครื่องจักรการเกษตร	2	1.33
มีรายได้จากการทอผ้า	2	1.33
มีสิทธิกู้	1	0.67
ยืมข้าวมาบริโภคก่อน	1	0.67
รับพันธุ์ข้าวฟรี	2	1.33
รายได้	2	1.33
ลดต้นทุนในการใช้จ่าย	1	0.67
เลี้ยงโคโดยมีเงินประกันโคตาย	1	0.67
สวัสดิการสำหรับเด็กแรกเกิด	1	0.67
ให้อืมข้าว	4	2.67
รวม	150	100.00

สมาชิกได้สวัสดิการในรูปของเงินปันผลร้อยละ 33.33 รองลงมาได้รับพันธุ์ข้าว ร้อยละ 16.67

ตารางที่ 4.19 จำนวน และร้อยละ ของแหล่งให้คำปรึกษาในด้านการเกษตรมากที่สุด

แหล่งให้คำปรึกษาในด้านการเกษตรมากที่สุด	จำนวน	ร้อยละ
พึ่งตนเอง ไม่ปรึกษาใคร	7	2.65
ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานกลุ่ม	48	18.18
สมาชิกในครอบครัวญาติพี่น้อง ร่วมกันให้คำปรึกษา	78	29.55
ร้านค้าที่ซื้อปัจจัยการผลิต	1	0.38
ผู้ประสบความสำเร็จในด้านนั้นๆ	15	5.68
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ	110	41.67
อื่นๆ	5	1.89
รวม	264	100.00

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

ตารางที่ 4.19 แหล่งให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรมากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ รองลงมาสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 29.55 และ ผู้นำท้องถิ่น ร้อยละ 18.18

ตารางที่ 4.20 จำนวน และร้อยละ ของผู้นำท้องถิ่นที่ให้คำปรึกษา

ผู้นำท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
กำนัน	1	3.23
ประธานกลุ่ม	3	9.68
ผู้ใหญ่บ้าน	24	77.42
อบต.	3	9.68
รวม	31	100.00

ตารางที่ 4.20 ผู้นำท้องถิ่นที่ให้คำปรึกษาคือ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม อบต. และกำนัน

ตารางที่ 4.21 จำนวน และร้อยละ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ	จำนวน	ร้อยละ
กระทรวงวิทยาศาสตร์	1	1.39
กสน. , พัฒนาชุมชน	3	4.17
เกษตร	12	16.67
เกษตรอำเภอ	22	30.56
เกษตรอำเภอ, กรมส่งเสริมสหกรณ์ฯ	1	1.39
เกษตรอำเภอ, เกษตรจังหวัด	1	1.39
เทศบาล, เกษตรจังหวัด	1	1.39
ธ.ก.ส.	4	5.56
นักพัฒนาชุมชน	5	6.94
ปศุสัตว์, เกษตรอำเภอ	2	2.78
ปศุสัตว์, เกษตรอำเภอ, พัฒนาชุมชน, ก.ร.ป.กลาง, หมอдинอำเภอ	1	1.39
พัฒนาจังหวัด, สหกรณ์จังหวัด	1	1.39
พัฒนาชุมชน อุตสาหกรรม เทศบาล	1	1.39
พัฒนาชุมชน, อบต.	1	1.39

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาชุมชน,เกษตรอำเภอ	1	1.39
พัฒนาชุมชน,ปศุสัตว์	1	1.39
พัฒนาชุมชน,อาสาพัฒนาชุมชน	1	1.39
พาณิชย์จังหวัด, สหกรณ์จังหวัด	1	1.39
ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล	3	4.17
ศูนย์ฝึกวิชาชีพสตรี ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม	2	2.78
สหกรณ์การเกษตร	5	6.94
หน่วยงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล	1	1.39
อำเภอ, จังหวัด	1	1.39
รวม	72	100.00

ตารางที่ 4.21 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐที่ให้คำปรึกษาที่สำคัญมากที่สุด คือ เกษตรกรอำเภอ สหกรณ์การเกษตร พัฒนาชุมชน

ตารางที่ 4.22 จำนวน และร้อยละ ของการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนทางการตลาด

ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนทางการตลาดบ้างหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
เคย	75	74.90
ไม่เคย	25	25.10
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.22 เกษตรกรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนทางการตลาดร้อยละ 74.90 และไม่เคย 25.10

ตารางที่ 4.23 จำนวน และร้อยละ ของหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนทางการตลาด

หน่วยงานที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนทางการตลาด	จำนวน	ร้อยละ
เจ้าหน้าที่รัฐ	77	77.07
ภาคเอกชน	4	4.46
ผู้นำท้องถิ่น	18	18.47
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.23 หน่วยงานที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนทางการตลาดจากเจ้าหน้าที่รัฐ ร้อยละ 77.07
รองลงมาผู้นำท้องถิ่น ร้อยละ 18.47

ตารางที่ 4.24 จำนวน และร้อยละ ของการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
ชุมชน

การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ได้	195	81.93
ไม่ได้	43	18.07
รวม	238	100.00

ตารางที่ 4.24 เกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นการพัฒนาได้รับการส่งเสริมจากภายนอกชุมชนร้อยละ 81.93
ไม่ได้รับ 18.07

ตารางที่ 4.25 จำนวน และร้อยละ ของการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
ชุมชน

ชื่อหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุน	จำนวน	ร้อยละ
UNDP	1	0.59
กรมพัฒนาที่ดิน	1	0.59
กรมส่งเสริมสหกรณ์, เกษตรและสหกรณ์	9	5.33
กระทรวงวิทยาศาสตร์	7	4.14
กสน., พัฒนาชุมชน	3	1.77
เกษตร เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ	35	20.65
เกษตรอำเภอ, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัด อบต.	1	0.59
เกษตรอำเภอ, พัฒนาชุมชน, ปศุสัตว์อำเภอ	2	0.59
เกษตรอำเภอ, พาณิชย์, พัฒนาชุมชน	4	1.77
โครงการ ร.ป.ช.	1	0.59
เจ้าหน้าที่เกษตร เกษตรอำเภอ, สำนักงานเกษตรและสหกรณ์	9	5.31
เทศบาล	1	0.59
ธ.ก.ส. และ สหกรณ์การเกษตร	8	4.73
ธกส., ปศุสัตว์, พัฒนาชุมชน	1	0.59
นพค.26	1	0.59

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

ชื่อหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุน	จำนวน	ร้อยละ
ปศุสัตว์, พาณิชย	1	0.59
พัฒนาการอำเภอ	14	8.28
พัฒนาชุมชนพัฒนาชุมชน เทศบาล	13	7.67
พัฒนาชุมชน, อบต.	5	2.96
พัฒนาชุมชน, พาณิชย	1	0.59
มีกองทุน	1	0.59
ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน โรงเรียนชานาเกษตรยั่งยืน	7	4.13
ศูนย์ฝึกอาชีพสตรี	1	0.59
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	1	0.59
สหกรณ์จังหวัด, พัฒนาชุมชน	4	2.36
สำนักงานเกษตรและสหกรณ์	2	1.18
หน่วยงานของกระทรวงเกษตร	16	9.47
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	1	0.59
อบต., เกษตรจังหวัด, คลังจังหวัด	7	4.13
อบต., สหกรณ์จังหวัด, ธ.ก.ส.	4	2.36
อุตสาหกรรม, พาณิชย, อบต.	7	4.13
รวม	169	100.00

ตารางที่ 4.25 เกษตรกรได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนมากที่สุด คือ เกษตรและสหกรณ์จังหวัด อำเภอ พัฒนา ธกส. องค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 4.26 จำนวน และร้อยละ ของการได้รับการประสานความร่วมมือในด้านต่างๆ จากหน่วยงานภายนอก

กลุ่ม หรือสหกรณ์ของท่านเคยมีการประสานความร่วมมือในด้านต่างๆจาก หน่วยงานภายนอกบ้างหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
เคย	199	81.56
ไม่เคย	45	18.44
รวม	244	100.00

ตารางที่ 4.26 กลุ่มหรือสหกรณ์ได้รับการร่วมซื้อจับหน่วยงานภายนอก ร้อยละ 81.56 ไม่ได้รับ 18.44

ตารางที่ 4.27 จำนวน และร้อยละ ของซื้อหน่วยงานที่เคยประสานความร่วมมือในด้านต่างๆ

ซื้อหน่วยงานที่เคยประสานความร่วมมือในด้านต่างๆ	จำนวน	ร้อยละ
กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน	1	0.60
กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์	8	4.80
กระทรวงวิทยาศาสตร์	14	8.34
กศน.,พัฒนาชุมชน	3	1.80
เกษตรอำเภอ	25	14.88
เกษตรและสหกรณ์	3	1.79
ธกส.	20	12.00
โครงการอยู่ดีมีสุข	2	1.20
อำเภอ,ปศุสัตว์	4	5.37
น.พ.ค. 21	1	0.60
ปศุสัตว์, พาณิชย, อบต.	2	1.20
พัฒนาการอำเภอ	21	12.60
พัฒนาชุมชน	15	9.00
เทศบาล	2	1.20
อบต.	10	6.00
พาณิชย์	5	3.00
ม.เกษตรศาสตร์	3	1.80
ศูนย์การเรียนรู้การเกษตร	6	3.60
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	2	1.19
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	1	0.60
สหกรณ์	4	2.40
สหกรณ์การเกษตร	11	8.17
อุตสาหกรรม,พาณิชย์จังหวัด	4	2.40
รวม	168	100.00

ตารางที่ 4.27 หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือสูงสุด คือ เกษตรอำเภอพัฒนาการอำเภอ พัฒนาชุมชน ธกส.

ตารางที่ 4.28 จำนวน และร้อยละ ของการเคยมีหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

เคยมีหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มบ้างหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
เคย	218	86.17
ไม่เคย	35	13.83
รวม	253	100.00

ตารางที่ 4.28 การเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นการพัฒนาได้รับการส่งเสริม จากหน่วยราชการ ภาคเอกชน และ NGO 86.17 ไม่เคย 13.83

ตารางที่ 4.29 จำนวน และร้อยละ ของชื่อหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

ชื่อหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
กรมพัฒนาที่ดิน	2	2.08
กรมส่งเสริมสหกรณ์	7	3.76
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	2	1.08
กระทรวงวิทยาศาสตร์	7	3.76
กสน.	1	0.54
เกษตร	8	4.30
เกษตรจังหวัด	3	1.61
เกษตรและสหกรณ์จังหวัด	2	1.08
เกษตรอำเภอ	29	15.59
พัฒนาการอำเภอ	6	3.23
คลังจังหวัด	1	0.54
เจ้าหน้าที่ของภาคการเกษตร	7	3.78
ธ.ก.ส.	21	11.34

ชื่อหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
ปศุสัตว์	4	4.16
ธ.ออมสิน	1	0.54
คลังจังหวัด	1	0.54
พัฒนาการอำเภอ	15	8.06
พัฒนาชุมชน	19	8.60
เทศบาล	1	0.54
กสน.	1	0.54
อบต.	13	7.02
พาณิชย์จังหวัด	3	1.62
ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	1	0.54
ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ประจำตำบล	8	4.32
สหกรณ์การเกษตร	3	1.62
สหกรณ์จังหวัด	12	6.48
หน่วยงานของกระทรวงเกษตร	1	0.54
หน่วยงานของรัฐ	1	0.54
อยู่ดีมีสุข,	1	0.54
อุตสาหกรรม,	1	0.54
โอท็อป	1	0.54
รวม	186	100.00

ตารางที่ 4.29 หน่วยงานที่ให้การส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร ที่สำคัญ ได้แก่ เกษตรอำเภอพัฒนาชุมชน พัฒนาอำเภอ ธกส. กรมส่งเสริมสหกรณ์

ตารางที่ 4.30 จำนวน และร้อยละ ของความต้องการได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกของกลุ่ม/ชุมชนของท่าน

กลุ่ม/ชุมชนของท่านต้องการได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกบ้างหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
ต้องการ	83	82.76
ไม่ต้องการ	17	17.24
รวม	100.00	100.00

ตารางที่ 4.30 กลุ่มเกษตรกรที่ความต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ร้อยละ 82.76 และ ไม่ต้องการร้อยละ 17.24

ตารางที่ 4.31 จำนวน และร้อยละ ของเรื่องที่ต้องการให้หน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือ

เรื่องที่ต้องการให้หน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือ	จำนวน	ร้อยละ
การดูงาน อบรม เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรชีวภาพ	5	3.73
การตลาด	24	17.91
การประกันราคาสินค้าเกษตร	1	0.75
การผลิตและการตลาด	1	0.75
การพัฒนาคน	1	0.75
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	4	2.99
การพัฒนาถนน	1	0.75
การพัฒนาผลิตภัณฑ์	1	0.75
ขยายตลาดรองรับ	2	1.49
ความร่วมมือในการดำเนินงาน	1	0.75
ความรู้ด้านการผลิต ด้านวิชาการ เรื่องอาชีพเสริม	1	0.75
เครื่องจักรในการผลิต	5	3.73
โครงสร้างพื้นฐาน	7	5.22
งบประมาณและวิทยากร	1	0.75
เงินทุน	50	37.31
ด้านการเกษตร	3	2.24
ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์	1	0.75

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

เรื่องที่ต้องการให้หน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านเศรษฐกิจพอเพียง	1	0.75
ต้องการเงินสนับสนุนในรูปแบบของการลงทุน	1	0.75
ทุกด้านที่ช่วยเหลือได้	5	3.73
ทุนในการทำรายได้	1	0.75
พัฒนาการผลิตและบรรจุภัณฑ์	1	0.75
พัฒนาสมาชิกกลุ่ม	1	0.75
พันธุ์ปลา	1	0.75
พันธุ์พืช	4	2.99
ราคาของวัตถุดิบ	1	0.75
ส่งเสริมด้านการเกษตรพอเพียง	3	2.24
ส่งเสริมด้านการผลิต	2	1.49
สถานที่จัดตั้งกลุ่ม	2	1.49
แหล่งน้ำ	1	0.75
อยากได้ที่ทำการกลุ่มใหม่	1	0.75
รวม	134	100.00

ตารางที่ 4.31 เรื่องที่ต้องการความช่วยเหลือของเกษตรกรพบว่ามีความต้องการด้านเงินทุนมากที่สุดร้อยละ 37.31 รองลงมาต้องการให้ช่วยเหลือด้านการตลาดร้อยละ 17.91 ต้องการด้านโครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ ถนน ร้อยละ 5.22 และต้องการการอบรมดูงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แรงงานเกษตร

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ผลการการสำรวจการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่

การศึกษาส่วนนี้มีการรายงานผลทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านดินและน้ำ ด้านระบบการทำฟาร์ม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

ดินและน้ำเป็นปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการผลิตทางการเกษตร สภาพของทรัพยากรดินและน้ำ การใช้ประโยชน์ตลอดจนคุณสมบัติและคุณลักษณะต่าง ๆ จะเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร โครงการศึกษานี้จึงได้ให้ความสำคัญใน

เบื้องต้นต่อการศึกษาถึงสภาพทรัพยากรดิน สภาพของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดินและปัญหาในส่วน
ของทรัพยากรน้ำนั้น เนื่องจากสระน้ำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการทำเกษตรตามแนวเกษตรทฤษฎี
ใหม่ การศึกษาเกี่ยวกับสภาพทรัพยากรน้ำและการใช้ประโยชน์จึงได้เน้นทั้งรูปแบบ ตำแหน่งสระการ
รับน้ำส่งน้ำ การมีแหล่งน้ำเสริม และการใช้ประโยชน์จากสระน้ำด้วย

2.1 ทรัพยากรดิน

จากการศึกษาสภาพทรัพยากรดินในฟาร์มเกษตรกรทั้ง 100 รายใน 4 จังหวัด พบว่า
ลักษณะและสมบัติของดินมีความแตกต่างกันตามปัจจัยที่ทำให้เกิดดินนั้น ๆ ซึ่งได้แก่วัตถุดิบกำเนิดดิน
ระยะเวลาที่ทำให้เกิดดิน สภาพพื้นที่ ภูมิประเทศ พืชพรรณที่ขึ้นอยู่และสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสามารถ
จำแนกชนิดของดิน สภาพพื้นที่ และสมบัติของดินได้โดยสรุปดังนี้

2.1.1 สภาพพื้นที่ จากการสำรวจดินพบว่า (ตารางที่ 4.32.) ฟาร์มเกษตรกรตัวอย่างใน
จังหวัดสระแก้วจำนวน 16 ราย ที่มีสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ในจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ก็อยู่ใน
พื้นที่ มี 13 รายที่เป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ และอีก 3 ราย เป็นที่ดอนแต่ปรับพื้นที่ส่วนต่ำเพื่อทำนา สำหรับ
จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมี 14 ราย สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มมี 14 ราย ส่วนจังหวัดปทุมธานีซึ่งมี 14
ราย สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่ม จากผลการสำรวจพบว่าพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นราบลุ่ม แต่มีบางราย
สภาพพื้นที่นาเป็นนาดอน ทำให้ความชื้นในดินลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำเมื่อ
ฝนทิ้งช่วงนาน ๆ

ตารางที่ 4.32 แสดงชนิดของดิน และสภาพพื้นที่ของฟาร์มเกษตรกร

จังหวัด	ชนิดของดิน (ราย)							สภาพพื้นที่ (ราย)		
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3
สระแก้ว	-	6	6	2	-	-	-	12	2	-
สระบุรี	-	2	7	7	5	-	-	15	3	3
นนทบุรี	1	7	2	1	2	1	-	6	5	3
ปทุมธานี	-	7	-	3	-	-	1	5	3	3
รวม	1	22	15	13	7	1	1	38	13	9

หมายเหตุ: ชนิดของดิน : 1 = ดินเหนียวจัด 2 = ดินเหนียว 3 = ดินทราย
แป้งละเอียด 4 = ดินร่วนละเอียด 5 = ดินร่วนหยาบ 6 = ดินทราย 7 = ดิน
เหนียวปนกรวดลูกรัง

สภาพพื้นที่ : 1 = ที่ราบลุ่ม 2 = ที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ 3 = ที่ดอน

2.1.2 ชนิดของดิน จากการตรวจสอบชนิดของดินในฟาร์มเกษตรกรจังหวัดสระแก้ว จำนวน 14 ราย พบว่า 12 ราย เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียวและดินทรายแป้งละเอียดจำนวนเท่ากัน นอกนั้นอีก 2 รายเป็นพวกดินร่วนละเอียด ในจังหวัดสระบุรี ซึ่งมี 21 ราย เนื้อดินเป็นพวกดินทรายแป้งละเอียด และดินร่วนละเอียดพวกละ 7 ราย ที่สระแก้วเป็นดินเหนียว และดินร่วนหยาบ 2 และ 5 ราย ตามลำดับ สำหรับจังหวัดนนทบุรีเป็นพวกดินเหนียว 14 ราย ที่เหลือเป็นดินเหนียวจัด 1 ราย ส่วนจังหวัดปทุมธานีเป็นพวกดินเหนียว ดินร่วนละเอียด จำนวน 17 ราย ตามลำดับ (ตารางที่ 4.33.)

2.1.3 ความอุดมสมบูรณ์ของดิน เมื่อพิจารณาถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ โดยแยกเป็นพื้นที่นา ที่สำหรับปลูกไม้ผล พืชผักหรือพืชไร่ และพื้นที่คันสระ พบว่าพื้นที่นาของจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ ตรงกันข้ามกับจังหวัดสระบุรีจังหวัดสระแก้ว ซึ่งส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ในขณะที่ที่นามีความอุดมสมบูรณ์สูงมีอยู่ในที่ดินของเกษตรกรเพียง 1 รายในจังหวัดสระแก้ว สำหรับพื้นที่ที่ปลูกไม้ผล พืชผัก หรือพืชไร่ก็เช่นเดียวกันส่วนใหญ่ในจังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรีมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในจังหวัดสระบุรีและจังหวัดสระแก้ว มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ส่วนพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงมีเพียง 1 ราย ในจังหวัดสระแก้ว ในกรณีของที่ดินบริเวณคันสระ ซึ่งเกิดจากการขุดดินกั้นสระขึ้นมาจากเป็นคันดินรอบสระ เนื่องจากสมบัติโดยทั่วไปทั้งสภาพและทางเคมีของชั้นดินล่าง ๆ มักจะไม่ค่อยเหมาะสมกับการปลูกพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดธาตุอาหารและความหนาแน่นรวมสูง จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบำรุงดินอย่างต่อเนื่อง จากการตรวจสอบพบว่าในจังหวัดสระแก้วและจังหวัดนนทบุรีดินบริเวณคันสระส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนในจังหวัดสระบุรีและจังหวัดสระแก้ว มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

โดยสรุป ความอุดมสมบูรณ์ของดินในที่ดินทำกินของเกษตรกรตัวอย่างในจังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนจังหวัดสระบุรีและจังหวัดสระแก้ว ส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ (ตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.33 แสดงความอุดมสมบูรณ์ของดินตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ของเกษตรกร (ราย)

จังหวัด	นา			ไม้ผล / พืชไร่ / ผัก			คันสระ		
	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง	นนทบุรี	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
สระแก้ว	1	10	3	-	7	1	-	10	9
สระบุรี	-	6	15	-	3	6	-	9	12
นนทบุรี	-	10	4	1	8	2	-	10	4
ปทุมธานี	-	2	9	-	2	8	-	2	9
รวม	1	28	31	1	20	17	-	31	28

2.14 ความเหมาะสมของดิน ที่ดินของเกษตรกรตัวอย่าง เมื่อประเมินความ

เหมาะสมของดินสำหรับการปลูกพืช จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ซึ่งเป็นข้อมูลทั้งด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่บริเวณนั้น ๆ ที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตหรือมีผลกระทบต่อผลผลิตของพืชที่นำมาปลูกพบว่าพื้นที่นาของเกษตรกร ในจังหวัดปทุมธานีเกือบทั้งหมดอยู่ในระดับเหมาะสมดี มีเป็นส่วนน้อยที่อยู่ในระดับดีมากหรือ จังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่อยู่ในระดับเหมาะสมปานกลางถึงเหมาะสมดี ส่วนจังหวัดสระบุรีและ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานนนทบุรี สำหรับพื้นที่ทำสวนดินมีความเหมาะสมดีถึงเหมาะสมปานกลางเป็นส่วนใหญ่ ในกรณีพื้นที่บริเวณคันสระพบว่าดินมักมีปัญหาสำหรับการเพาะปลูก อันเนื่องมาจากดินมีความหนาแน่นค่อนข้างสูงถึงสูงและมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงต่ำมาก ทำให้ความเหมาะสมอยู่ในระดับปานนนทบุรีถึงไม่ค่อยเหมาะสมดังรายละเอียดในตารางที่ 4.34.

ตารางที่ 4.34 แสดงความเหมาะสมของดินตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ของเกษตรกร (ราย)

จังหวัด	นา				ไม้ผล / พืชไร่ / ผัก				คันสระ			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
สระแก้ว	1	12	1	-	-	8	1	-	-	2	11	1
สระบุรี	-	3	18	-	-	4	4	-	-	4	14	3
นนทบุรี	1	5	6	2	-	8	4	1	-	5	6	2
ปทุมธานี	-	4	6	1	-	6	4	1	-	1	8	1
รวม	2	24	31	3	-	26	13	2	-	12	39	7

หมายเหตุ: ระดับความเหมาะสม 1 = ดีมาก , 2 = ดี , 3 = ปานนนทบุรี , 4 = ไม่ค่อยเหมาะสม

2.2 ทรัพยากรน้ำ

ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่สระน้ำเป็นปัจจัยหลักที่มีความจำเป็นสำหรับการเก็บกักน้ำฝนไว้เพื่อเสริมน้ำในฤดูฝนหรือเมื่อเกิดฝนทิ้งช่วง หรือเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้ง การวางแผนสร้างสระน้ำจึงต้องพิจารณาทั้งขนาดสระ อัตราส่วนของเนื้อที่สระ การเลือกที่ขุดสระ การจัดการน้ำ และการดูแลรักษาสระ จากการศึกษาสภาพทรัพยากรน้ำของฟาร์มเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า

2.2.1 จำนวนสระน้ำ ส่วนใหญ่มีเพียงสระเดียวที่ทางราชการขุดให้เช่นในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ซึ่งก็เพียงพอเนื่องจากมีแหล่งน้ำเสริมมีบางฟาร์มที่มี 2-3 สระ หรือมากกว่า 3 สระเพราะต้องการเลี้ยงปลาเพิ่ม ส่วนในจังหวัดสระบุรีจำนวนสระมากที่สุดคือ 2 สระ รองลงมาที่ใกล้เคียงกันคือ 1 สระ ส่วน 3 สระหรือมากกว่า 3 สระมีจำนวนน้อย (กรณีที่มีมากกว่า 1 สระเนื่องจากขุดเองไว้เดิม 1 สระ แต่ไม่เพียงพอจึงขอสนับสนุนเพิ่ม)

ตารางที่ 4.35 แสดงจำนวนสระ และสัดส่วนพื้นที่สระน้ำในฟาร์มของเกษตรกร (ราย)

จังหวัด	จำนวนสระ				สัดส่วนพื้นที่สระน้ำ (ร้อยละ)			
	1	2	3	>3	<10	10-20	21-30	>30
สระแก้ว	7	13	12	2	3	6	15	1
สระบุรี	8	10	12	1	6	9	14	2
นนทบุรี	8	2	-	1	4	7	-	-
ปทุมธานี	7	1	-	2	7	3	-	-

2.2.2 สัดส่วนพื้นที่สระน้ำ เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของพื้นที่สระน้ำ พบว่าฟาร์มเกษตรกรตัวอย่างในจังหวัดสระแก้วส่วนใหญ่ไม่ขาดน้ำ โดยมีสัดส่วนพื้นที่สระระหว่างร้อยละ 10-20 แต่มีบางฟาร์มซึ่งมีสัดส่วนค่อนข้างมากระหว่างร้อยละ 21-30 ก็เพื่อเพิ่มพื้นที่การเลี้ยงปลา ในขณะที่จังหวัดสระบุรีซึ่งมีแหล่งน้ำเสริม เกษตรกรส่วนใหญ่มีเนื้อที่สระร้อยละ 10-20 หรือน้อยกว่าร้อยละ 10 เนื่องจากพื้นที่เดิมส่วนใหญ่เป็นที่นาไม่มีแหล่งน้ำ เมื่อได้เข้าสู่โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้สร้างแหล่งน้ำตามกำลังที่มีหรือตามที่ทางราชการจัดสรรให้ ขณะที่เกษตรกรบางรายก็เสียขายพื้นที่นาและไม่อยากเสียมาก ขนาดของสระจึงมีน้ำไม่เพียงพอกับการเพาะปลูก ใช้น้ำได้สำหรับการคกกล้าและไม้ผล หรือพืชผักบนคันสระเท่านั้น แม้จะมีพืชหลังนาบ้างแต่ก็ได้เพียงบางส่วน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่มีพื้นที่แหล่งน้ำร้อยละ 21-30 หรือ มากกว่าร้อยละ 30 พบว่ามีการเพาะปลูกมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งน่าจะเป็นข้อบ่งชี้ว่าเป็นอัตราส่วนที่เหมาะสม

สำหรับเกษตรกรในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่มีเนื้อที่สระอยู่ที่ร้อยละ 10-20 และไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้น้ำจากสระแต่จะใช้จากคลองชลประทานโดยตรง

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

ยกเว้นเกษตรกรรายที่ต้องการเลี้ยงปลามากได้มีการขุดสระเพิ่ม อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรทางฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกที่อาศัยน้ำฝนยังมีปัญหาการขาดน้ำ จึงใช้ประโยชน์พื้นที่ได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า ขนาดสระน้ำประมาณร้อยละ 30 จึงจะพอเพียงสามารถทำสวนหรือปลูกพืชไร่ พืชผักได้พอสมควร ส่วนเกษตรกรทางจังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่มีสัดส่วนเนื้อที่สระน้อยกว่าร้อยละ 10 และพบว่าเกือบทั้งหมดมีน้ำเพียงพอเพราะมีการใช้น้ำน้อยใช้เฉพาะบริเวณคันสระ นอกนั้นอาศัยน้ำฝนและใช้กับไม้ผลบ้างในช่วงสั้น ๆ ที่ฝนทิ้งช่วง และส่วนใหญ่ไม่นิยมทำนาปรังเนื่องจากนกหนุ่ยรบกวนมาก รวมทั้งพืชหลังนาที่ปลูกเป็นส่วนน้อยเนื่องจากขาดแรงงาน และอาจเสียหายจากฝนซึ่งตกไม่แน่นอน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าขนาดหรือสัดส่วนของเนื้อที่สระต่างกันแต่ละจังหวัดขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ ปริมาณน้ำฝน การมีแหล่งน้ำเสริมและวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์เป็นสำคัญ กล่าวคือต้องการให้น้ำเพื่อการเพาะปลูก การเลี้ยงปลาหรือต้องการคันดินกว้าง ๆ สำหรับการปลูกพืชสวนสระแก้วที่อยู่อาศัยรวมทั้งขึ้นอยู่กับสมบัติของดินในการเก็บกักน้ำด้วย ในกรณีศึกษาพบว่า โดยทั่วไปมีขนาดหรือสัดส่วนเนื้อที่สระที่เหมาะสม ยกเว้นบางรายในจังหวัดสระบุรีที่ยังมีขนาดหรือสัดส่วนเนื้อที่สระน้อยเกินไป

2.2.3 ตำแหน่งสระน้ำ การเลือกที่ขุดสระน้ำมีความสำคัญมาก ขุดแล้วต้องเก็บน้ำได้ มีการรั่วซึมน้อย อยู่ในตำแหน่งที่รองรับน้ำฝนตามธรรมชาติได้ และเป็นตำแหน่งที่นำไปใช้กับแปลงอื่น ๆ ได้โดยสะดวกและสิ้นเปลืองน้อย จากการศึกษาพบว่าตำแหน่งสระน้ำส่วนใหญ่อยู่ระดับเดียวกับพื้นที่นาพื้นที่รับน้ำส่วนใหญ่เพียงพอกับขนาดสระ สามารถรับน้ำได้เต็มในหน้าฝนแต่อาจจะไม่ใช่พื้นที่รับน้ำในฟาร์มของตนเองทั้งหมด แต่เป็นน้ำที่ไหลผ่านมาจากฟาร์มใกล้เคียง จะไม่มีปัญหาถ้าฝนมีมากพอแต่ถ้าฝนน้อยอาจมีปัญหาเนื่องจากจะถูกดักไว้ก่อนโดยไม่ปล่อยมา ส่วนฟาร์มที่มีแหล่งน้ำชลประทานซึ่งสามารถเปิดจากคลองได้โดยตรงปัญหาจากพื้นที่รับน้ำจะเป็นประเด็นรอง ส่วนใหญ่การรับน้ำจะรับจากนาที่มากเกินพอเข้าเก็บไว้ในสระโดยผ่านท่อน้ำเข้าหรือเปิดเป็นทางน้ำเข้าสระให้เต็มสระในช่วงฤดูฝนหรือทำเป็นคูเล็ก ๆ เพื่อนำน้ำเข้าสู่สระโดยการยกระดับน้ำให้สูงขึ้นแล้วเปิดต่อลงสระหรือโดยการสูบจากคลองในกรณีที่ระดับน้ำในคลองต่ำกว่า สำหรับฟาร์มจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่รับน้ำฝนที่ไหลจากนาเข้าสระโดยการทำเป็นทางน้ำเข้าสระแทนการฝังท่อ เนื่องจากสามารถขยายทางน้ำได้ง่ายถ้าฝนตกมากและเพื่อให้ น้ำลงสระได้เร็วขึ้น เมื่อน้ำเพียงพอที่จะขุดดินปิดช่องทางน้ำไว้และมีบ้างที่พื้นที่รับน้ำในฟาร์มตนเองมีน้อย น้ำจะไหลผ่านมาจากบริเวณใกล้เคียง ส่วนจังหวัดนนทบุรีตอนบนที่อยู่ในเขตชลประทานไม่มีปัญหาเรื่องการรับน้ำสามารถเปิดท่อน้ำเข้าได้สะดวกเมื่อต้องการ และมีปริมาณมากจนบางครั้งต้องสูบน้ำออกหรือระบายออก แต่ทางฝั่งตะวันตกมีปัญหาบ้างเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นนาดอน ตำแหน่งสระค่อนข้างสูง น้ำในนาต้องท่วมสูงจึงจะเข้าสระได้ ทำให้ต้องมีการสูบน้ำใส่สระด้วย ส่วนทางฝั่งตะวันออกส่วนใหญ่รับน้ำได้ดี ถ้าปีไหนฝนดีเก็บน้ำได้เต็ม

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

สระก็จะช่วยได้มาก สำหรับจังหวัดปทุมธานีโดยทั่วไปไม่มีปัญหาเรื่องการรับน้ำเพราะเป็นสระขนาดเล็กและฝนตกชุก สามารถรับน้ำฝนได้เต็มสระโดยไม่ต้องมีทางน้ำเข้าหรือท่อน้ำเข้า ระดับน้ำไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ถ้ามีการใช้น้ำไปจะมีน้ำซึมจากบริเวณรอบสระเข้ามาแทนที่เสมอ เนื่องจากระดับน้ำปทุมธานีดินตื้นและดินมีความชื้นสูงจะไหลซึมจากที่สูงลงที่ต่ำกว่า

การส่งน้ำหรือการนำน้ำจากสระไปใช้ โดยทั่วไปจะเป็นการใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำไปสูบน้ำเพื่อการรดกล้างลงมาเป็นการสูบน้ำไปเพื่อการปลูกพืชไร่หลังนา สูบรดไม้ผลและพืชผักต่าง ๆ ทั้งบริเวณคันสระและนอกคันสระ ส่วนที่มีท่อน้ำออกหรือทางน้ำออกนั้นจะเป็นการระบายน้ำออกเมื่อน้ำในสระเต็มเกินปริมาณเก็บกักมากกว่าเป็นการนำไปใช้ จะมีบ้างที่เปิดลงนาเพื่อการทำนาหว่าน นอกจากนั้นเป็นการตัดกรดและฉีดฝอย สำหรับไม้ผลพืชผักบนคันสระถ้าปริมาณไม่มากนักและคันสระไม่สูงมากจะใช้การตัดกรด แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้เครื่องสูบน้ำเพราะประหยัดเวลาและแรงงาน ส่วนระบบฉีดฝอยปัจจุบันเกษตรกรใช้บ้างกับไม้ผลและพืชผักประมาณ 20 รายจากเกษตรกรตัวอย่าง 100 รายและกระจายทุกจังหวัด

สำหรับความเหมาะสมของตำแหน่งสระกับความสะดวกในการนำน้ำไปใช้ พบว่าไม่ค่อยมีปัญหาเพราะการเลือกพื้นที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเกษตรกรที่ได้วางแผนไว้แล้ว สระน้ำส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้บ้าน แต่กรณีที่มีหลายสระพบว่าถ้าต้องการเน้นการเลี้ยงปลาเกษตรกรจะขุดสระไว้ใกล้กัน แต่ถ้าเน้นการปลูกพืชจะขุดห่างกันเพื่อสามารถกระจายการใช้น้ำและการรับน้ำได้มากขึ้น

2.2.4 การมีแหล่งน้ำเสริม จากตารางที่ 4.36 พบว่าโอกาสของเกษตรกรในการมีแหล่งน้ำเสริมต่างกันแต่ละจังหวัด จังหวัดสระแก้วมีแหล่งน้ำเสริมถึง 12 ราย จากน้ำชลประทานและจากเหมืองธรรมชาติ ไม่มีเพียง 2 ราย จังหวัดสระบุรีมีแหล่งน้ำเสริม 6 ราย ส่วนอีก 15 รายไม่มี จังหวัดนนทบุรีมีแหล่งน้ำเสริม 9 ราย และไม่มี 5 ราย ส่วนจังหวัดปทุมธานีมี 6 ราย และไม่มี 5 ราย ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า จากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 100 ราย ไม่มีแหล่งน้ำเสริม 67 ราย และมี 33 ราย และในจำนวนเกษตรกรที่มีแหล่งน้ำชลประทาน 81 ราย พบว่า มีน้ำตลอดทั้งปี 85 รายและแห้งในหน้าแล้ง 15 ราย ส่วนที่เป็นเหมืองธรรมชาติส่วนใหญ่จะแห้งในหน้าแล้งเกือบทั้งหมด

2.2.5 การซึมและการระเหยของน้ำในสระ เมื่อพิจารณาถึงการซึมและการระเหยของน้ำในสระ พบว่าสระในฟาร์มตัวอย่างจังหวัดสระแก้วส่วนมากอยู่ในที่ลุ่มและเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียวหรือดินทรายเป็งละเอียด การลดลงของน้ำจะน้อยมาก ประมาณ 0.5 เซนติเมตร / วัน

ตารางที่ 4.36. การใช้น้ำในการทำการเกษตร

จังหวัด	น้ำ ชลประทาน	ห้วย / เหมือง ธรรมชาติ	น้ำซับ	ไม่มี
สระแก้ว	16	6	-	2
สระบุรี	13	2	1	15
นนทบุรี	22	-	-	5
ปทุมธานี	40	3	-	5
รวม	81	11	1	27

มีบางสระซึ่งอยู่ระหว่างที่ดอนและนาลดลงประมาณ 1.0 เซนติเมตร/วัน ซึ่งรวมทั้งฟาร์มที่เนื้อดินเป็นดินร่วนละเอียดบริเวณจังหวัดสระแก้วตอนล่างซึ่งมีอากาศค่อนข้างร้อนจัด สำหรับสระในฟาร์มจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ลดลงประมาณ 1.0 เซนติเมตร / วัน จะมีบางสระ ที่อยู่ระหว่างที่ดอนและนาและบางสระที่เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนละเอียดถึงร่วนหยาบในหน้าแล้งอาจลดลงถึง 2 เซนติเมตร / วัน จังหวัดนนทบุรีการลดลงของระดับน้ำจะมีความแตกต่างกันตั้งแต่ 0.5-2 เซนติเมตร / วัน ตามสภาพพื้นที่และเนื้อดินที่แตกต่างกัน ส่วนในจังหวัดปทุมธานีพบว่าการลดลงของระดับน้ำมีตั้งแต่ 0.5-1.0 เซนติเมตร / วันในช่วงฤดูแล้ง สำหรับฤดูฝนการซึมและการระเหยจะน้อยกว่าหรือไม่มีการเปลี่ยนแปลง

2.2.6 คุณภาพน้ำในสระ จากผลการวิเคราะห์น้ำจำนวน 24 ฟาร์ม พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการให้น้ำแก่พืชและเลี้ยงสัตว์น้ำ ที่เป็นปัญหาคือในหน้าแล้งมักมีปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (DO) ต่ำถึงต่ำมาก เนื่องจากเมื่อน้ำมีปริมาณน้อย ความเข้มข้นของสารแขวนลอยจะสูงขึ้นทำให้ปริมาณออกซิเจนในน้ำลดลงมีผลต่อการเลี้ยงสัตว์น้ำ และมีบ้างบางฟาร์มที่เกิดจากน้ำฝนไหลบ่าลงสู่สระทำให้น้ำขุ่นและ DO ต่ำลง สำหรับปัญหาจากสารเคมีไหลลงสระเกือบไม่มีผลกระทบ มีเพียง 1 ฟาร์มซึ่งพบว่ามีค่าฟอสเฟตสูงมากซึ่งน่าจะเกิดจากการใช้ปุ๋ย

2.2.7 การใช้น้ำ การใช้ประโยชน์จากสระน้ำ พบว่า ฟาร์มตัวอย่างในจังหวัดสระแก้วส่วนใหญ่มีน้ำใช้เพียงพอ แม้ความต้องการการใช้น้ำมากกว่าปริมาณเก็บกักเนื่องจากมีแหล่งน้ำเสริม จะมีบ้างบางฟาร์มที่ไม่ค่อยพอเมื่อทำนาปรังเพราะไม่มีน้ำเดิม จังหวัดสระบุรีซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งน้ำเสริม จำเป็นต้องวางแผนระบบพืชให้สมดุลระหว่างความต้องการการใช้น้ำของพืชที่ปลูกกับปริมาณน้ำที่มีและพบว่า การปลูกพืชหลังนาทำได้เพียงบางส่วนของพื้นที่นาเท่านั้น ส่วนจังหวัดนนทบุรีตอนบนการใช้น้ำจะขึ้นกับปริมาณและความสม่ำเสมอของน้ำชลประทานเป็นหลัก แต่ส่วนใหญ่ใช้น้ำสำหรับเลี้ยงปลาและพืชสวนบริเวณคันสระเท่านั้น จังหวัดนนทบุรีฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกมีทั้งฟาร์มที่มีและไม่มีแหล่งน้ำเสริม ก็เช่นเดียวกันคือถ้ามีก็จะใช้น้ำได้มากกว่าปริมาณเก็บกักถ้าไม่มีก็

ใช้ได้เฉพาะปริมาณเก็บกักเท่านั้นหรือร่อนที่อาจตกเป็นครั้งคราว ส่วนจังหวัดปทุมธานีระหว่างฟาร์มที่มีและไม่แหล่งน้ำเสริมการใช้น้ำในสระไม่ค่อยแตกต่างกันนักโดยมีการใช้น้ำในสระค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่ใช้กับการเลี้ยงปลา พืชที่ปลูกใหม่หรือกับไม้ผลเมื่อฝนทิ้งช่วงหรือแล้งมาก ๆ เท่านั้น

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานีมีปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำน้อยกว่าจังหวัดสระบุรี ซึ่งนอกสระแก้วจากสภาพของแหล่งน้ำที่มีไม่เพียงพอแล้ว ยังมีปัญหาจากขนาดสระที่เล็กลงไปไม่เพียงพอสำหรับการเก็บกักน้ำอีกด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาปรับปรุงทั้งรูปแบบการเกษตรและขนาดของสระที่เหมาะสมต่อไป

3. ระบบการทำฟาร์ม

สภาพของดินและน้ำในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรจะเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่กำหนดรูปแบบการเกษตรของเกษตรกร ซึ่งต้องพิจารณาใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่ดินนั้น ๆ ในกรณีเกษตรทฤษฎีใหม่จึงรวมถึงการพิจารณาสัดส่วนของพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ระบบการผลิตตลอดจนการจัดการดินและน้ำ

3.1 ขนาดพื้นที่ดำเนินการ

เกษตรกรในโครงการศึกษามีขนาดพื้นที่ดำเนินการโดยเฉลี่ย 14.10 ไร่ต่อราย (ตารางที่ 4.37.) โดยเกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีมีขนาดพื้นที่ดำเนินการเฉลี่ยใหญ่สุดประมาณ 15.01 ไร่ รองลงมาเป็นเกษตรกรในจังหวัดนนทบุรีขนาดประมาณ 14.58 ไร่ และจังหวัดสระบุรีประมาณ 13.96 ไร่ ในขณะที่เกษตรกรในจังหวัดสระแก้วมีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุดประมาณ 13.13 ไร่

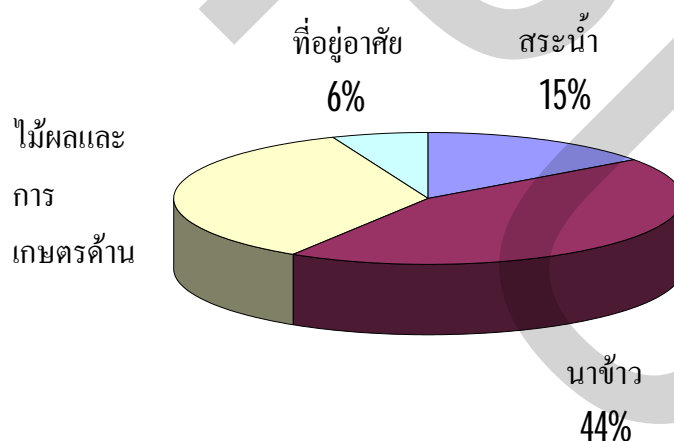
เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดแล้ว พบว่า เกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีจำนวน 11 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 9.13 ไร่ และใหญ่ที่สุด 40.00 ไร่ ส่วนที่จังหวัดนนทบุรีเกษตรกร 14 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 7.05 ไร่ และใหญ่ที่สุด 40.24 ไร่ สำหรับจังหวัดสระบุรี เกษตรกรจำนวน 21 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 6.00 ไร่ และใหญ่ที่สุด 20.00 ไร่ ส่วนที่จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการเฉลี่ยเล็กที่สุดนั้น มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการศึกษาจำนวน 14 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 5.17 ไร่ ใหญ่ที่สุด 18.44 ไร่

ตารางที่ 4.37 พื้นที่ดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ของแต่ละจังหวัด

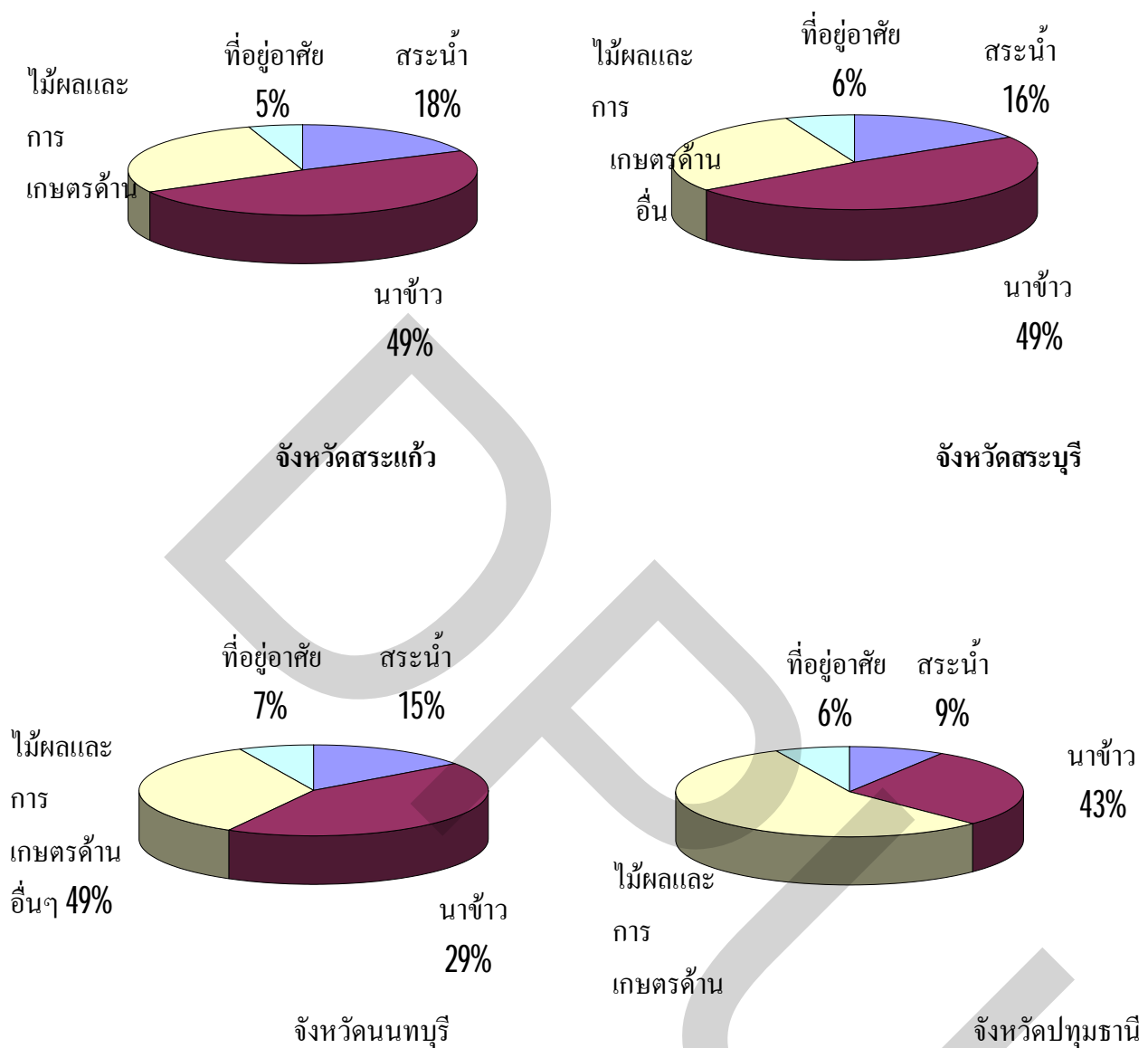
จังหวัด	พื้นที่ดำเนินการ (ไร่)
สระแก้ว	13.13
สระบุรี	13.96
นนทบุรี	14.58
ปทุมธานี	15.01
เฉลี่ยทั่วประเทศ	14.10

3.2 สัดส่วนในการดำเนินการ

เกษตรกรทุกรายได้แบ่งพื้นที่ออกเป็นสี่ส่วนตามหลักการของทฤษฎีใหม่ โดยมีสัดส่วนการใช้พื้นที่ดำเนินการดังแสดงในตารางที่ 4.38. ซึ่งพบว่า สัดส่วนพื้นที่ที่สระน้ำ : นาข้าว : ไม้ผลและการเกษตรด้านอื่น : ที่อยู่อาศัย ของเกษตรกรทั้งสี่จังหวัดโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 15 : 44 : 35 : 6 (ภาพที่ 3.1) โดยเกษตรกรจังหวัดสระแก้วมีสัดส่วน 18 : 49 : 28 : 5 จังหวัดสระบุรี 16 : 49 : 29 : 6 จังหวัดนนทบุรีมีสัดส่วน 15 : 43 : 35 : 7 และจังหวัดปทุมธานีมีสัดส่วน 9 : 29 : 56 : 6 (ภาพที่ 3.2)

รูปที่ 4.1 สัดส่วนการดำเนินการกิจกรรมการเกษตรเฉลี่ยจากเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 100 ราย

รูปที่ 4.2 สัดส่วนการดำเนินกิจกรรมการเกษตรเฉลี่ยรายจังหวัด

ในขณะที่ทฤษฎีได้กำหนดสัดส่วนไว้ 30 : 30 : 30 : 10 และแปลงทฤษฎีใหม่ต้นแบบที่วัดมงคลชัยพัฒนาที่ดำเนินการในสัดส่วน 16 : 35 : 25 : 24 จากสัดส่วนดังกล่าว ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.38

ตารางที่ 4.38 เปรียบเทียบสัดส่วนการใช้ที่ดินในแต่ละจังหวัด กับสัดส่วนในทางทฤษฎี และสัดส่วนที่วัดมณฑลชัยพัฒนา

จังหวัด	ร้อยละ			
	สระน้ำ	นาข้าว	ไม้ผลและการเกษตรด้านอื่น	ที่อยู่อาศัย
สระแก้ว	18	49	28	5
สระบุรี	16	49	29	6
นนทบุรี	15	43	35	7
ปทุมธานี	9	29	56	6
เฉลี่ย	15	44	35	6
ทฤษฎี	30	30	30	10
วัดมณฑลฯ	16	35	25	24

3.2.1 พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง พื้นที่สระน้ำ เกษตรกรใช้พื้นที่สำหรับกักเก็บน้ำในสัดส่วนโดยเฉลี่ยร้อยละ 15 ในขณะที่ทฤษฎีกำหนดไว้ร้อยละ 30 และเมื่อเปรียบเทียบทั้งสี่จังหวัดแล้ว พบว่า เกษตรกรในจังหวัดสระแก้วใช้พื้นที่กักเก็บน้ำสูงที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 18 รองลงมาได้แก่ จังหวัดสระบุรี จังหวัดนนทบุรีร้อยละ 16 และ 15 ตามลำดับ ในขณะที่เกษตรกรจังหวัดปทุมธานีใช้พื้นที่สำหรับกักเก็บน้ำน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 9 ซึ่งพื้นที่กักเก็บน้ำของเกษตรกรทั้งสามจังหวัดที่อยู่ในระดับเดียวกันนั้นใกล้เคียงกับพื้นที่ของแปลงต้นแบบทฤษฎีใหม่ที่วัดมณฑลชัยพัฒนา ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 16

3.2.2 พื้นที่ส่วนที่สอง พื้นที่ปลูกข้าว เกษตรกรที่อยู่ในโครงการศึกษาที่ใช้พื้นที่ปลูกข้าวโดยเฉลี่ยร้อยละ 44 สูงกว่าสัดส่วนตามทฤษฎี (30) และที่วัดมณฑลฯ (35) โดยเกษตรกรจังหวัดสระแก้วและจังหวัดสระบุรี จัดสัดส่วนพื้นที่ปลูกข้าวเท่ากันคือร้อยละ 49 ในขณะที่เกษตรกรจังหวัดนนทบุรีใช้พื้นที่ในสัดส่วนร้อยละ 43 และจังหวัดปทุมธานีร้อยละ 29 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรีและจังหวัดนนทบุรีต่างให้ความสำคัญต่อการปลูกข้าวเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะปลูกไว้เพื่อบริโภคแล้วยังมีจุดประสงค์ไว้เพื่อขายอีกด้วย ในขณะที่เกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีจะมุ่งไปที่การบริโภคอย่างเดียว

3.2.3 พื้นที่ส่วนที่สาม พื้นที่ไม้ผลและการเกษตรทางด้านอื่น เกษตรกรได้จัดสัดส่วนนี้ไว้โดยเฉลี่ยทั้งสี่จังหวัดร้อยละ 35 ซึ่งใกล้เคียงกับสัดส่วนที่ทฤษฎีกำหนดไว้ร้อยละ 30 โดยเกษตรกรจังหวัดสระแก้วจัดไว้ที่ร้อยละ 28 ในขณะที่จังหวัดสระบุรี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี จัดไว้ที่ร้อยละ 29 35 และ 56 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรทุกจังหวัดจัดส่วนนี้ไว้เพื่อการปลูกไม้ผล

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

3.2.4 พื้นที่ส่วนที่สี่ พื้นที่ที่อยู่อาศัย ตามทฤษฎีแล้วได้กำหนดไว้ร้อยละ 10 ของพื้นที่แต่ในความเป็นจริงแล้วเกษตรกรทุกรายมีส่วนน้อยกว่าสัดส่วนตามทฤษฎีทั้งนั้น โดยในจังหวัดสระแก้วมีส่วนร้อยละ 5 ในขณะที่จังหวัดสระบุรี จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี มีสัดส่วนที่ร้อยละ 6 7 และ 6 ตามลำดับ

จากสัดส่วนการใช้ที่ดินของเกษตรกรที่ได้ศึกษา สามารถจะกล่าวในภาพรวมได้ว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดสระแก้วและจังหวัดสระบุรี มีสัดส่วนในการดำเนินกิจกรรมใกล้เคียงกันมากที่สุด สำหรับจังหวัดนนทบุรีนั้นถึงจะไม่ใกล้เคียงกับทั้งสองจังหวัดแต่ก็ไม่แตกต่างกันมากนักมีเพียงสัดส่วน การปลูกข้าวที่น้อยกว่าสองจังหวัดดังกล่าวอยู่ร้อยละ 6 แต่ขณะเดียวกันสัดส่วนที่อยู่อาศัยของเกษตรกรในจังหวัดนนทบุรีกลับสูงกว่าร้อยละ 2 และ 1 ตามลำดับ ในขณะที่จังหวัดปทุมธานีมีสัดส่วนค่อนข้างต่างจากสามจังหวัดดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด โดยสัดส่วนของสระแก้วเกินน้ำน้อยกว่าจังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระบุรี และจังหวัดสระแก้วร้อยละ 6 7 และ 9 ตามลำดับ และสัดส่วนพื้นที่นาข้าวก็น้อยกว่าสามจังหวัดดังกล่าวร้อยละ 14 20 และ 20 ตามลำดับ แต่พื้นที่ส่วนที่สามอันเป็นพื้นที่การเกษตรด้านอื่น ซึ่งใช้ปลูกไม้ผลเกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีกลับสูงกว่าจังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรีและจังหวัดนนทบุรีร้อยละ 27 26 และ 20 ตามลำดับ มีเพียงสัดส่วนที่อยู่อาศัยเท่านั้นที่เกษตรกรทั้งสี่จังหวัดจัดไว้ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันระหว่างร้อยละ 5-7 (ตารางที่ 4.37) จากสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นได้ว่ารูปแบบการเกษตรของจังหวัดปทุมธานีแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ โดยให้ความสำคัญกับไม้ผลและการเกษตรอื่น ๆ มากกว่าข้าวซึ่งปลูกไว้สำหรับการบริโภคเป็นหลักตรงกันข้ามกับอีก 3 จังหวัด ที่ข้าวปลูกไว้สำหรับการบริโภคและการค้า โดยมีไม้ผลและเกษตรอื่น ๆ เป็นส่วนที่เสริม

อย่างไรก็ตามสัดส่วนในการดำเนินการนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่กำหนดตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ดังจะเห็นได้จาก แปลงสาธิตทฤษฎีใหม่ที่วัดมงคลชัยพัฒนาของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งเป็นแปลงต้นแบบแห่งแรกในประเทศไทยก็มีสัดส่วน 16 : 35 : 25 : 24 แตกต่างไปจากสัดส่วนที่กำหนดไว้ในทฤษฎี 30 : 30 : 30 10 เช่นกัน

4.ระบบการผลิต

ระบบการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างเป็นแบบไร่นาสวนผสมในระบบพืช-ประมง-ปศุสัตว์ (ตารางที่ 4.38.) มีเพียง 9 รายเท่านั้นที่ผลิตในระบบ พืช-ประมง ซึ่งเป็นเกษตรกรในจังหวัดสระแก้ว 10 ราย จังหวัดสระบุรี 16 ราย และจังหวัดนนทบุรี 12 ราย

การผลิตในระบบ พืช-ประมง-ปศุสัตว์ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในรูปแบบ ข้าว-พืชสวน-ประมงและปศุสัตว์ ซึ่งชนิดของพืชที่ปลูกจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละจังหวัดขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดในแต่ละท้องถิ่น เกษตรกรบางรายในจังหวัดสระแก้วและจังหวัดนนทบุรีมี

กิจกรรมการผลิตในรูปแบบข้าว-ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ เป็นการเน้นไปที่การปลูกข้าว ทั้งปี เพราะมีพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานที่มีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรเหล่านี้จึงน่าจะก้าวหน้าเกินแนวคิดในการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ไปแล้ว อย่างไรก็ตามระบบการผลิตพืชของแต่ละจังหวัดไม่แตกต่างกันมากนักมีเพียงจังหวัดปทุมธานีเท่านั้นที่เน้นในเรื่องของไม้ผลและประมง โดยจัดสัดส่วนนี้ไว้มากกว่าจังหวัดอื่น ๆ

สำหรับกิจกรรมด้านประมงนั้น เกษตรกรทุกรายได้เลี้ยงปลาในสระน้ำ โดยปลาทั้งหมดรับแจกจากกรมประมง ส่วนการปศุสัตว์นั้น ได้มีการเลี้ยงโคและไก่อย่างแพร่หลาย และมีบางรายที่มีการเลี้ยงสุกร

ตารางที่ 4.39. แสดงระบบการผลิตของเกษตรกรตัวอย่าง แยกรายจังหวัด

จังหวัด	ระบบการผลิต
สระแก้ว	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าว-พืชสวน-ประมง
สระบุรี	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าว-พืชสวน-ประมง
นนทบุรี	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าว-พืชสวน-ประมง
ปทุมธานี	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ ข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง-พืชสวน-ประมง ข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์

ในส่วนของกิจกรรมด้านพืช เกษตรกรทุกรายต่างปลูกข้าวเป็นพืชหลัก ซึ่งพันธุ์ที่ใช้ปลูกและผลผลิตที่ได้แตกต่างกันออกไปในแต่ละจังหวัด (ตารางที่ 4.38.) ในจังหวัดสระแก้วจะใช้พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ชัยนาท 1 สุพรรณบุรี 1, 2 และ ก.ข.6 ในขณะที่จังหวัดสระบุรีนิยมปลูกข้าวพันธุ์ ขาวดอกมะลิ 105 ก.ข.6 และ ก.ข.15 ส่วนจังหวัดนนทบุรีใช้พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ชัยนาท 1

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

สุพรรณบุรี1 ปทุมธานี1 ก.ข.23 ในขณะที่จังหวัดปทุมธานีใช้พันธุ์ ก.ข.9 จึงเห็นได้ว่าเกษตรกร จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรีและจังหวัดนนทบุรี ต่างใช้พันธุ์แนะนำของทางราชการเป็นหลัก แต่ จังหวัดสระแก้วกับจังหวัดนนทบุรีพันธุ์ของทางราชการจะแพร่หลายมากกว่า

สำหรับการผลิตข้าว จากตารางที่4.40. พบว่าผลผลิตข้าวอยู่ระหว่าง 230-800 กิโลกรัมต่อไร่ โดยในจังหวัดนนทบุรีมีผลผลิตข้าวสูงสุดเฉลี่ยทั้ง 3 ปีเพาะปลูกเท่ากับ 704 กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาได้แก่จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรี 621 และ 571 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าผลผลิตเฉลี่ยระดับประเทศของทั้ง 3 จังหวัดที่อยู่ระหว่างประมาณ 300-500 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่จังหวัดปทุมธานีผลิตได้เพียง 288 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งค่าผลผลิตเฉลี่ยระดับจังหวัดคือประมาณ 350 กิโลกรัมต่อไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนุจังหวัดที่ 7 ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดสิงห์บุรี สระบุรี ชัยนาท และสุพรรณบุรี มีผลผลิตข้าว สูงสุด 964 กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาได้แก่อนุจังหวัดที่ 3 และ 4 ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี ให้ผลผลิตข้าว 777 และ 720 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 3 จังหวัดข้างต้น เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะในอนุจังหวัดที่ 7 พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทานมีน้ำเพียงพอต่อการผลิตข้าวตลอดทั้งปี จึงทำให้เกษตรกรในจังหวัดนี้ผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้หลัก ซึ่งแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ที่ใช้ข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือนก่อนเมื่อเหลือจึงจำหน่าย ในกรณีผลผลิตข้าวของเกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีที่ต่ำนั้น เนื่องจากเกษตรกรในโครงการศึกษาฯ นี้มักประสบกับการขาดแคลนแรงงาน และเกษตรกรให้ความสนใจต่อการผลิตไม้ผลและสวนซึ่งให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าเกษตรกรจึงไม่ได้ให้เวลาดูแลแปลงข้าวเท่าใดนัก และหันไปซื้อข้าวจากตลาดมาบริโภคแทน

ตารางที่ 4.40. ผลผลิตข้าว และพันธุ์ข้าว ของเกษตรกรตัวอย่างแยกเป็นรายจังหวัด

จังหวัด	ผลผลิต (กิโลกรัมต่อไร่)			เฉลี่ย 3 ปี	พันธุ์ข้าว
	2549/50	2550/51	2551/52		
สระแก้ว	653	626	585	621	กข.6 ขาวดอกมะลิ105 ชัยนาท1 สุพรรณบุรี1
สระบุรี	627	516	มข.	571	กข.6 กข.15 ขาวดอกมะลิ105
นนทบุรี	770	543	800	704	ชัยนาท1 สุพรรณบุรี1 กข.23 ข้าวดอกมะลิ105 ปทุมธานี1
ปทุมธานี	230	345	มข.	288	กข.9
เฉลี่ยทั้งหมด	659	544	646	617	

หมายเหตุ

มข. = ไม่มีข้อมูล

สำหรับการผลิตพืชอื่น ๆ ในพื้นที่นาหลังการเก็บเกี่ยวข้าวนั้นแต่ละจังหวัดก็จะมีการปลูกพืชที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามการปลูกพืชหลังนาจะมีเฉพาะจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรีเท่านั้น ที่เกษตรกรเกือบทั้งหมดนิยมทำกัน ในขณะที่ในจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานีมีการทำกันน้อยมาก

ในจังหวัดสระแก้ว จากเกษตรกรในโครงการฯ 14 ราย มีเพียง 1 ราย ที่ไม่มีกิจกรรมใด ๆ ในพื้นที่นาหลังเก็บเกี่ยวข้าว ส่วนที่เหลืออีก 13 ราย ได้ปลูกพืชที่แตกต่างกันออกไปจำนวน 16 ชนิด เช่น ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง ถั่วแดง ถั่วพุ่ม หอม กระเทียมและผักชี เป็นต้น แต่จะมีเกษตรกรบางราย ที่ปลูกข้าวทั้งปี

ส่วนเกษตรกรในจังหวัดสระบุรีมีเกษตรกร 18 ราย ปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าวจำนวน 17 ชนิด เช่น ข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง ถั่วแดง ถั่วพุ่ม หอม กระเทียม ผักชี แตงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ ถั่วพริ้ว และปอเทือง เป็นต้น ส่วนที่เหลืออีก 3 ราย ไม่มีการปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าว โดยเกษตรกร ปลูกข้าวนาปรัง และเกษตรกรที่ปลูกถั่วลิสง ที่เหลืออีก 12 ราย ไม่มีการปลูกพืชใด ๆ สำหรับจังหวัดปทุมธานีมีเกษตรกรเพียงรายเดียวเท่านั้นที่ใช้พื้นที่นาปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าว โดยได้ปลูกมันเทศเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตามมีสิ่งที่น่าสนใจก็คือ การผลิตพืชในพื้นนาหลังการเก็บเกี่ยวข้าวนั้น เป็นการผลิตที่ดูเหมือนว่าไม่ได้หวังผลเต็มที่ เพราะขาดการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควรเนื่องจากมีแรงงานไม่เพียงพอทำให้ผลผลิตที่ได้อยู่ในระดับต่ำ มีเพียงเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดหวาน ได้ผลผลิตเฉลี่ยไร่ละประมาณ 1,700 กิโลกรัม และถั่วเหลืองอยู่ระหว่าง 80-110 กิโลกรัมต่อไร่

สำหรับการปลูกไม้ผลและพืชอื่นในพื้นที่ส่วนที่สามนั้น เกษตรกรในจังหวัดสระแก้วมีการปลูกพืชทั้งสิ้น 38 ชนิด รองลงมาได้แก่ จังหวัดสระบุรี และจังหวัดปทุมธานี ปลูกพืช 22 ชนิด ส่วนจังหวัดนนทบุรีนั้นมีการปลูกพืช 14 ชนิด โดยพืชที่นิยมปลูกทั้ง 4 จังหวัด ได้แก่ ส้มโอ ขนุน กล้าย มะละกอ มะพร้าว รองลงมาได้แก่ กระท้อน มะกอกน้ำ ซึ่งปลูกใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรีและจังหวัดปทุมธานี และนอกจากนี้แล้วยังมีละมุดและชมพูที่นิยมปลูกในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรี และจังหวัดนนทบุรี

ส่วนการปลูกพืชในพื้นที่ส่วนที่ 4 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยนั้น จังหวัดนนทบุรีมีการปลูกพืชหลากหลายที่สุด 27 ชนิด รองลงมาได้แก่ จังหวัดสระบุรี 17 ชนิด จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสระแก้วมีชนิดของพืชปลูกน้อยที่สุด 17 ชนิด โดยพืชที่นิยมปลูกมากที่สุดทั้ง 4 จังหวัด ได้แก่ ข่า มะเขือ ตะไคร้ กระเพรา พริก และถั่วฝักยาว รองลงมาที่ปลูกใน 3 จังหวัด ยกเว้นจังหวัดสระแก้ว ได้แก่ มะนาว มะกูด

4.1. การจัดการดิน

จากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรีมีการปรับปรุงบำรุงดินหลังเก็บเกี่ยวข้าวด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่วได้แก่ ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วพุ่ม ถั่วแดง ถั่วลิสง และปอเทือง ในพื้นที่เล็ก ๆ เพียง 4-5 ไร่เท่านั้น ส่วนในจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ไม่มีการปลูกพืชบำรุงดิน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในจังหวัดนนทบุรีปริมาณน้ำมีอย่างอุดมสมบูรณ์เกษตรกรจึงหันไปปลูกข้าวนาปรัง และเกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีจะเน้นไปที่ไม้ผล

อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรปลูกพืชตระกูลถั่วนั้นเป็นการปลูกโดยการขึ้นำของการตลาด และเป็นพืชวัฒนธรรมของจังหวัดหรือท้องถิ่น เช่นการปลูกถั่วเหลืองในจังหวัดสระแก้ว ตอนบน หรือ ถั่วเขียวในเขตจังหวัดสระแก้วตอนล่าง ยกเว้นรายที่ปลูกปอเทือง ซึ่งได้รับการสนับสนุนและอธิบายจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน และนอกจากนั้นยังพบว่าเกษตรกรใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยชีวภาพกันอย่างแพร่หลายทุกจังหวัด อย่างไรก็ตามแนวโน้มการใช้ปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ก็ยังเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากมีกิจกรรมการเกษตรทั้งในฤดูแล้งและฤดูปลูกเพิ่มขึ้น

4.2. การจัดการน้ำ

พื้นที่สระน้ำของจังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรี มีขนาดใกล้เคียงกันอยู่ระหว่าง 2.21-2.41 ไร่ ส่วนทางจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรีสระน้ำมีขนาดเล็กกว่า เฉลี่ย 1.47 ไร่ ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณฝนที่ตกค่อนข้างชุกกว่าทางจังหวัดอื่น ๆ พื้นที่ทำนามีขนาดเล็ก ประกอบกับเกษตรกรในจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรีนิยมปลูกไม้ยืนต้น และไม้ผลโตเร็ว จึงทำให้เกษตรกรไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีสระน้ำขนาดใหญ่

เกษตรกรส่วนใหญ่ ใช้น้ำในสระสำหรับเลี้ยงปลาและพื้นที่ไม้ผล ตลอดจนพืชผักซึ่งเกษตรกรได้ปลูกหมุนเวียนตลอดทั้งปี มีเพียงบางรายเท่านั้นที่ใช้น้ำที่กักเก็บไว้ในสระไว้กับการปลูกข้าว ในยามที่ฝนทิ้งช่วงประกอบกับมีแหล่งน้ำอื่นอยู่ใกล้เคียง จึงสามารถกล่าวได้ว่าปริมาณน้ำในสระของเกษตรกรตัวอย่างมีความเหมาะสมกับกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ แต่หากมีปริมาณน้ำมากกว่าที่เป็นอยู่เกษตรกรก็สามารถเพิ่มกิจกรรมทางการเกษตรขึ้นได้

4.3. การใช้สารเคมี

การใช้ปุ๋ยเคมี พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดนนทบุรีมีการใช้ปุ๋ยในนาข้าวอย่างหลากหลายและมีปริมาณมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ โดยปุ๋ยที่ใช้ ได้แก่ ปุ๋ยสูตร 15-15-15, 16-20-0, 46-0-0, 20-20-0, 16-16-8, 16-16-0, 8-24-24, 21-0-0 ในอัตราตั้งแต่ 0.5-62.5 กิโลกรัมต่อไร่ นอกจากนี้ยังใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยชีวภาพร่วมด้วย รองลงมาคือจังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรี และจังหวัดปทุมธานีที่

มีการใช้ปุ๋ยในนาข้าวน้อยที่สุด แต่ถึงจะมีการใช้ปุ๋ยแก่ข้าวทุกจังหวัด อัตราการใช้ต่อไร่ก็ยังไม่สูงนัก สำหรับพืชที่ปลูกหลังการทำนาเช่นถั่วเหลือง ถั่วเขียว เป็นต้น พบว่าเกษตรกรในจังหวัดสระแก้วมีการใช้ปุ๋ยกับพืชดังกล่าวมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ปุ๋ยที่ใช้ได้แก่ 15-15-15 12-24-12 16-20-0 และ 46-0-0 อัตรา 8-50 กิโลกรัมต่อไร่ และมีเกษตรกรบางรายใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยชีวภาพร่วมด้วย ส่วนเกษตรกรในจังหวัดสระบุรีมีเพียง 2 รายในจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรีร้อยละ 1 ที่มีการใช้ปุ๋ยพืชสดเพื่อบำรุงดินในช่วงหลังการทำนา

ในพื้นที่การปลูกไม้ผล เกษตรกรทุกจังหวัดนิยมใช้ปุ๋ยสูตร 15-15-15, 46-0-0, 13-13-21, 8-24-24, 14-14-21 อัตราตั้งแต่ 1-125 กิโลกรัมต่อไร่ และส่วนใหญ่ทุกรายที่มีการปลูกไม้ผลมักใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพร่วมด้วย

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วปรากฏว่าเกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยกันมากขึ้นกว่าก่อนดำเนินกิจกรรมทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นเพราะว่ามีการปลูกพืชมากขึ้น อันอาจเนื่องมาจากมีสระกักเก็บน้ำ

สำหรับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งได้แก่สารป้องกันกำจัดวัชพืช แมลงศัตรูพืช และโรคพืช โดยพบว่าเกษตรกรทุกรายใช้สารเคมีกำจัดแมลงศัตรูพืช โดยเกษตรกรในจังหวัดสระแก้วใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในส่วนไม้ผลและการปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาได้แก่จังหวัดนนทบุรีใช้สารเคมีกำจัดแมลงในนาข้าวมากที่สุด รองลงมาได้แก่จังหวัดสระบุรี และจังหวัดปทุมธานีนั้น มีการใช้ที่ใกล้เคียงกันโดยจังหวัดสระบุรีใช้ในนาข้าว ส่วนจังหวัดปทุมธานีใช้มากในส่วนไม้ผล

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พบว่าการใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชยังไม่ถูกต้อง และเหมาะสมนัก เพราะเกษตรกรยังใช้ไม่ถูกต้องกับชนิด เวลา และความต้องการของพืช สาเหตุหลักมาจากเกษตรกรไม่มีเวลา โดยมีกิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซงในช่วงที่จะต้องดำเนินการแต่อย่างใดก็ตามเกษตรกรในจังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสระบุรีได้เริ่มนิยมใช้สมุนไพรในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช 4-5 ราย

4.4. การเชื่อมโยงการใช้ปัจจัยการผลิต

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกล่าวได้ว่า เกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมในลักษณะเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ มีผลได้สูงกว่าการดำเนินกิจกรรมในเชิงเดี่ยว หรือการปลูกข้าวแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นผลทำให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวตนเองดีขึ้น จะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีกิจกรรมเพิ่มขึ้น โดยสามารถนำน้ำจากสระมาใช้ในการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ถึงแม้จะไม่ได้ให้แก่วัวก็ตาม โดยเฉพาะในเขตจังหวัดสระแก้วและจังหวัดสระบุรีทำให้มีการปลูกพืชมากขึ้น ส่วนจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ถึงแม้ว่าการปลูกพืชจะไม่หลากหลายเช่นกับสองจังหวัดดังกล่าว แต่ก็ยังมี

กิจกรรมเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยจังหวัดนนทบุรีใช้น้ำกับสวนไม้ผลและปลูกข้าวนาปรัง และจังหวัดปทุมธานีใช้น้ำกับข้าวนาปรัง

ส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตนั้นในเขตจังหวัดสระแก้วมีการใช้ปุ๋ย และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะมีการปลูกพืชมากขึ้น แต่การใช้ปัจจัยการผลิตเหล่านั้นยังไม่ถูกต้องและเหมาะสมนัก กล่าวคือเกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตนั้นไม่ถูกต้องกับชนิด เวลา ความต้องการของพืช อย่างไรก็ตามปัจจุบันเกษตรกรได้เริ่มหันมาใช้สมุนไพร ปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ หรือการปลูกพืชบำรุงดิน มากขึ้นโดยเฉพาะพื้นที่นาข้าวโดยเป็นการปลูกพืชหลังการทํานา ซึ่งพืชบำรุงดินที่ใช้ปลูกได้แก่พืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง โสน ปอเทือง เป็นต้น จะพบได้ในเขตจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี ซึ่งการดำเนินกิจกรรมข้างต้นเป็นการปลูกพืชที่เกื้อกูลกัน นอกจากจะเป็นการปรับปรุง ดินแล้ว เกษตรกรยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อปุ๋ยลงได้

5. ภาวะเศรษฐกิจและสังคม

ระบบฟาร์มที่เกษตรกรดำเนินการส่วนหนึ่งได้กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรดินและน้ำ อีกส่วนหนึ่งได้พิจารณาถึงผลตอบแทนเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลต่อรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร นอกจากนี้พื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคม ความสัมพันธ์ในครัวเรือน และชุมชนก็มีส่วนในการกำหนดระบบฟาร์มด้วย การศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรในโครงการจะช่วยให้สามารถประเมินศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรได้ โดยได้คำนึงถึงตัวชี้วัดที่สำคัญ 5 ประการ คือ รายได้ ซึ่งจะวิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงของรายได้และองค์ประกอบของค่าใช้จ่าย การมีหนี้สินและทรัพย์สิน จะวิเคราะห์จากการเปลี่ยนสถานะหนี้สินและประเภทของทรัพย์สินที่มีอยู่ การพึ่งตนเองทางด้านอาหาร จะพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายประเภทอาหารและการบริโภคผลผลิตในฟาร์ม การเรียนรู้จะพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ รวมทั้งประสบการณ์กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การมีส่วนร่วมจะวิเคราะห์ถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของเกษตรกร การเรียนรู้จะพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้รวมทั้งประสบการณ์กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะสมาชิกที่มีต่อครัวเรือนตนเอง เพราะชุมชน และประการสุดท้ายจะเป็นทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ และเจ้าหน้าที่จังหวัดรัฐ

5.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านที่เกษตรกรในโครงการทำการเกษตรส่วนใหญ่มีสภาพเป็นที่ลุ่ม ถนนในหมู่บ้านมีทั้งที่เป็นถนนลูกรัง ลาดยาง และคอนกรีต ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน การคมนาคมติดต่อกับอำเภอสะตอ ระยะทางในหมู่บ้านถึงอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร ลักษณะการตั้งบ้านเรือนบางหมู่บ้านอยู่กันเป็นกลุ่ม โดยหมู่บ้านที่ศึกษามีจำนวนครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 200.98 ครัวเรือนประกอบอาชีพการเกษตร โดยเฉลี่ยประมาณ 146.81 ครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 73 แต่ละหมู่บ้านมีประชากร โดยเฉลี่ยประมาณ 883.32 คน หรือประมาณ 4 คนต่อครัวเรือน วัดหรือศูนย์รวมของศาสนา โดยเฉลี่ยมีประมาณ 1 แห่งต่อหมู่บ้าน โรงเรียนระดับประถมศึกษาและตลาดรวมถึงแม้จะไม่มีในทุกหมู่บ้าน แต่ก็อยู่ในรัศมีที่ให้บริการได้ ในกรณีของการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ อย่างน้อยที่สุดแต่ละหมู่บ้านจะมีกลุ่มส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มกองทุนประเภทต่างๆ ประมาณ 1 กลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นองค์กรที่ไม่เป็นนิติบุคคล

5.2 รายได้

ในส่วนของรายได้จะพิจารณาจากรายได้ทั้งหมด อันประกอบด้วยรายได้จากการเกษตรและนอกการเกษตร ตลอดจนรายจ่ายทั้งในและนอกการเกษตร ซึ่งจะใช้ในการวิเคราะห์รายได้สุทธิต่อไป จากตารางที่ 4.1 เห็นได้ว่ารายได้เงินสดการเกษตรเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามี 63,429 บาทต่อครัวเรือน รายได้ดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากทางพืช รองลงมา คือ จากสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 61.19 และ 38.81 ของรายได้เงินสดการเกษตรทั้งหมด ตามลำดับ รายได้ด้านพืชส่วนใหญ่ คือ ข้าว รองลงมา คือ ไม้ผล พืชผัก ไม้ยืนต้น และพืชไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.71 13.65 13.33 5.43 และ 4.22 ตามลำดับ รายได้ด้านสัตว์มาจาก โค กระบือ สัตว์น้ำ และสัตว์ปีก คิดเป็นร้อยละ 9.08 7.02 และ 6.90 ของรายได้เงินสดการเกษตรทั้งหมด ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดนนทบุรีมีรายได้ดังกล่าวมากที่สุด (จากข้าวและพืชผัก) รองลงมา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี อย่างไรก็ตามเฉพาะจังหวัดสระบุรีสัดส่วนของรายได้จากพืชและสัตว์ใกล้เคียงกันมีประมาณ 54:46 ช่วงเดือนที่มีรายได้มากที่สุด คือ ธันวาคม เมษายน เฉลี่ย 5,000-6,000 บาทต่อเดือน แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรายได้ดังกล่าวมีทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปีสุดท้ายมีรายได้ดังกล่าว มากกว่าปีแรก 17,285 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 31.49 โดยที่จังหวัดปทุมธานีมีรายได้เพิ่มมากที่สุดถึง 53,991 บาท ซึ่งส่วนที่เพิ่มมากที่สุดคือ รายได้จากพืชอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ เศษยางพารา รองลงมา คือ จังหวัดสระแก้วและจังหวัดนนทบุรีมีประมาณ 18,054 และ 14,138 บาทต่อครัวเรือนตามลำดับส่วนจังหวัดสระบุรี เป็นเพียงจังหวัดเดียวที่เกษตรกรมีรายได้การเกษตรลดลงประมาณ 357 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากรายได้จากสัตว์อื่นๆ ที่ลดลงอย่างมากจากประมาณ 12,608 บาท เป็นประมาณ 5,615 บาทต่อครัวเรือน

นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่น่าสังเกตคือ ในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญดังรายละเอียดในตารางที่ 4.41

ตารางที่ 4.41 รายได้เงินสดการเกษตร รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง
(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	54,124	59,390	72,178	61,897	5,266	12,789	18,054
สระบุรี	51,245	48,174	50,887	50,102	-3,071	2,713	-358
นนทบุรี	70,277	82,664	84,415	79,119	12,387	1,751	14,138
ปทุมธานี	43,220	72,121	97,211	70,850	28,901	25,090	53,991
เฉลี่ย	54,886	63,229	72,171	63,429	8,343	8,942	17,285

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

เมื่อพิจารณาทางด้านรายจ่ายการเกษตรจากตารางที่ 4.3 เห็นได้ว่ารายจ่ายเงินสดการเกษตรของเกษตรกรเฉลี่ย 3 ปี ที่ศึกษามี 37,092 บาท ต่อครัวเรือน รายจ่ายดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากทางสัตว์รองลงมา คือ ทางพืช คิดเป็นร้อยละ 47.06 และ 29.37 ของรายจ่ายเงินสดการเกษตรทั้งหมดตามลำดับ อย่างไรก็ตามเฉพาะจังหวัดสระแก้วรายจ่ายอื่นๆ ซึ่งได้แก่ ค่าจ้างแรงงานเกษตร และค่าเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร ก่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 44 ของรายจ่ายในจังหวัดสระแก้ว รายจ่ายทางสัตว์ ส่วนใหญ่มาจากโค กระบือ สัตว์น้ำ และสัตว์ปีก คิดเป็นร้อยละ 9.56 6.03 และ 3.41 อย่างไรก็ตามรายจ่ายของสัตว์อื่นๆ สูงมากประมาณร้อยละ 36.73 ซึ่งได้แก่ ค่าอาหารสัตว์ และค่ายาสัตว์ รายจ่ายทางพืชส่วนใหญ่มาจากข้าว รองลงมาค่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 4.4 ของรายจ่ายในจังหวัดสระแก้ว คือ ไม้ผล พืชผัก และพืชไร่ ประมาณร้อยละ 8.87 3.62 3.48 และ 1.72 ของรายจ่ายเงินสดการเกษตรทั้งหมดตามลำดับ เช่นเดียวกับกรณีสัตว์รายจ่ายพืชอื่นๆ สูงถึงประมาณร้อยละ 15.30

ตารางที่ 4.42 รายจ่ายเงินสดการเกษตร รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ชนิดพืช						ชนิดสัตว์					อื่นๆ	รวม ทั้งหมด
	ข้าว	ไม้ ผล	ผัก	พืชไร่	อื่นๆ	รวม	สัตว์ น้ำ	สัตว์ ปีก	โค กระบือ	อื่นๆ	รวม		
สระแก้ว	1,762	358	387	1,509	6,039	10,055	1,961	1,360	838	6,444	10,603	15,912	36,570
สระบุรี	1,511	575	647	188	4,135	7,056	1,335	1,278	3,868	4,723	11,404	8,687	27,147
นนทบุรี	9,182	2,444	3,943	835	3,176	19,580	4,314	1,906	8,060	3,498	17,779	4,530	41,889
ปทุมธานี	1,129	2,657	293	132	4,030	8,242	1,273	295	631	35,125	37,324	5,055	50,637
เฉลี่ย	3,289	1,342	1,291	637	4,336	10,896	2,235	1,263	3,545	10,413	17,456	8,737	37,092

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

ตารางที่ 4.43 รายจ่ายเงินสดการเกษตร รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	34,666	37,306	37,737	36,570	2,640	432	3,071
สระบุรี	27,208	25,752	28,480	27,147	-1,456	2,728	1,272
นนทบุรี	35,614	51,098	38,955	41,889	15,484	-12,143	3,341
ปทุมธานี	24,872	63,993	63,047	50,637	39,121	-919	38,175
เฉลี่ย	30,481	41,373	39,421	37,092	10,892	-1,952	8,940

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดพบว่าจังหวัดปทุมธานีมีรายจ่ายการเกษตรมากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี ตามลำดับ ช่วงเดือนที่มีรายจ่ายดังกล่าวมากที่สุด

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

ธันวาคม มีนาคม และกรกฎาคม โดยภาพรวมรายจ่ายดังกล่าวมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นแล้วลดลง จากตารางที่ 4.42 เมื่อทำการเปรียบเทียบรายจ่ายดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ทำการศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นประมาณ 8,940 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณ ร้อยละ 29.33 โดยที่จังหวัดปทุมธานีมีรายจ่ายเงินสดการเกษตรเพิ่มมากที่สุด ประมาณ 50,637 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นทางด้านรายจ่ายทางด้านสัตว์อื่นๆ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากประมาณ 11,155 บาท เป็น 46,056 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาคือจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสระแก้ว มีประมาณ 41,889 และ 36,570 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนจังหวัดสระบุรี เกษตรกรมีรายจ่ายการเกษตรต่ำที่สุดประมาณ 27,147 บาทต่อครัวเรือน

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วอัตราการเพิ่มขึ้นของรายจ่ายการเกษตรมีน้อยกว่ารายได้การเกษตร ตารางที่ 4.43. ได้แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้จากการทำการเกษตรมากกว่าค่าใช้จ่ายเงินสดจากการทำการเกษตร โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรมีรายได้เงินสดการเกษตรสุทธิเฉลี่ย 3 ปี ประมาณ 32,369 บาทต่อครัวเรือน โดยที่เกษตรกรจังหวัดนนทบุรีมีรายได้ดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรีและจังหวัดปทุมธานี นอกจากนี้ยังมีแนวโน้ม ที่เพิ่มขึ้นตลอด ยกเว้นกรณีจังหวัดสระบุรี ที่มีแนวโน้มลดลงดังรายละเอียดในตารางที่ 4.44.

ตารางที่ 4.44 รายได้เงินสดการเกษตรสุทธิ รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	เดือน (บาท)													เฉลี่ย
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	รวม	
สระแก้ว	5,387	1,273	1,137	3,668	4,518	340	1,056	1,975	1,729	1,247	1,868	3,965	28,162	2,347
สระบุรี	2,855	989	1,234	1,044	2,029	177	298	2,470	4,060	3,278	2,049	2,421	23,065	1,922
นนทบุรี	3,906	772	3,987	5,535	3,861	3,737	5,763	7,406	2,385	6,239	9,440	6,991	60,017	5,001
ปทุมธานี	2,202	1,915	67	2,480	2,132	1,838	3,030	2,080	-184	1,742	5,934	898	20,298	1,691
รวมเฉลี่ย	3,571	472	1,637	2,967	3,056	1,350	2,251	3,435	2,347	3,263	4,444	3,568	32,369	2,697

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

ตารางที่ 4.45 รายได้เงินสดการเกษตรสุทธิ รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	19,315	29,968	35,202	28,162	10,653	5,234	15,887
สระบุรี	24,035	22,266	22,894	23,065	-1,769	628	-1,141
นนทบุรี	34,663	53,255	92,131	60,017	18,592	38,876	57,468
ปทุมธานี	18,348	8,127	34,419	20,298	-10,221	26,292	16,071
เฉลี่ย	24,371	28,702	44,034	32,369	4,331	15,332	19,663

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51- ปี 2551/52

เกษตรกรยังมีรายได้เงินสดนอกฟาร์มโดยเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษาประมาณ 85,602 บาทต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ได้มาจากการค้าขาย ร้อยละ 25.48 รองลงมา คือ รายได้จากการรับจ้างนอกการเกษตร จากลูกให้ และจากการรับจ้างทางการเกษตร มีร้อยละ 25.28 5.57 และ 3.35 ของรายได้เงินสดนอกฟาร์มทั้งหมด ตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4.46 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า เกษตรกรจังหวัดนนทบุรีมีรายได้ดังกล่าวมากที่สุด (รับจ้างนอกการเกษตร, ค้าขาย) รองลงมา คือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี เดือนที่มีรายได้มากที่สุด คือ มกราคม และ มีนาคม เฉลี่ย 9,000-9,500 บาทต่อครัวเรือน ส่วนเดือนที่มีรายได้ค่อนข้างน้อย คือ กรกฎาคม กันยายน และตุลาคม เฉลี่ย 6,000-6,500 บาทต่อเดือน

ตารางที่ 4.46. รายได้เงินสดนอกฟาร์ม รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	รับจ้างทางการเกษตร	รับจ้างนอกการเกษตร	ค้าขาย	ลูกให้	อื่นๆ	รวมทั้งหมด
สระแก้ว	0	23,261	8,654	1,833	43,347	77,096
สระบุรี	250	13,871	9,621	10,442	21,347	55,530
นนทบุรี	10,648	39,584	48,358	1,574	26,036	126,200
ปทุมธานี	1,608	11,590	28,022	1,712	59,234	102,165
รวมเฉลี่ย	2,867	21,643	21,807	4,764	34,520	85,602
ร้อยละ	3.35	25.28	25.48	5.56	40.33	100.00

ที่มา : คำนวณมาจกแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

ตารางที่ 4.47 รายได้เงินสดนอกฟาร์ม รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	62,360	82,024	86,903	77,096	19,664	4,879	24,543
สระบุรี	39,888	59,026	67,678	55,530	19,138	8,652	27,790
นนทบุรี	71,195	119,811	187,594	126,200	48,617	67,783	116,400
ปทุมธานี	73,809	131,910	100,777	102,165	58,101	-31,133	26,968
เฉลี่ย	58,655	91,937	106,212	85,602	33,282	14,275	47,557

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรายได้เงินสดดังกล่าวมีทิศทาง ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากตารางที่ 4.47. เมื่อเปรียบเทียบรายได้ดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่เข้าร่วมศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นทุกจังหวัด ประมาณ 47,557 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 81.08 โดยจังหวัดนนทบุรีมีรายได้ดังกล่าว เพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดสระบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสระแก้ว

นอกจากนี้ยังมีรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตรซึ่งโดยเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามีประมาณ 70,121 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายค่าอาหาร ประมาณร้อยละ 42.90 รองลงมา คือ รายจ่ายด้านการศึกษา ด้านพิธีกรรม ด้านเชื้อเพลิง ด้านสุขภัณฑ์ ด้านเครื่องนุ่งห่ม ด้านเครื่องคั้ม และด้านรักษาโรคประมาณ ร้อยละ 9.65 3.44 2.72 1.98 1.83 และ 1.78 ของรายจ่ายเงินสด นอกการเกษตรทั้งหมดตามลำดับ ทุกภาคจะมีค่าใช้จ่ายด้านอาหารและการศึกษามากที่สุด โดยจังหวัดนนทบุรี มีรายจ่ายเงินสดดังกล่าวค่อนข้างมาก รองลงมา คือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี เมื่อพิจารณารายจ่ายดังกล่าวเฉพาะสิ่งจำเป็น พบว่า มีประมาณร้อยละ 33.89 ของรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร และช่วงเดือนมีนาคมกับมกราคมเกษตรกรจะมีรายจ่ายดังกล่าวค่อนข้างมาก ส่วนเดือนที่มีรายจ่ายดังกล่าวน้อย คือ กันยายน และพฤษภาคม ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.9 แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงรายจ่ายดังกล่าวจากตารางที่ 4.48. เห็นได้ว่ามีทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเปรียบเทียบรายจ่ายดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ทำการศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นทุกจังหวัดประมาณ 37,278 บาท หรือประมาณร้อยละ 75.71 โดยจังหวัดนนทบุรีเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระบุรี และจังหวัดสระแก้ว ตามลำดับ

ตารางที่ 4.48 รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ประเภทค่าใช้จ่าย (บาท)											
	อาหาร	เครื่อง นุ่งห่ม	รักษา	สุข ภัณฑ์	การ ศึกษา	เชื้อ เพลิงฯ	เครื่อง ดื่มฯ	บุหรี่ย	พิธี กรรม	อื่นๆ	รวม ทั้งหมด	รวมสิ่ง จำเป็น
สระแก้ว	14321	1,448	1,370	1,286	5,002	1,736	578	1,288	609	44,458	72,094	25,161
สระบุรี	8,066	993	1,032	1,684	3,743	1,972	975	591	2,794	17,873	39,723	17,489
นนทบุรี	14054	1,388	1,416	3,187	10447	4,238	2,793	1,435	3,362	69,154	111474	34,730
ปทุมธานี	20605	2,058	1,292	1,509	5,915	1,542	842	789	2,787	35,673	73,012	32,921
รวมเฉลี่ย	13222	1,386	1,248	1,910	5,999	2,367	1,282	987	2,415	39,305	70,121	26,131
ร้อยละ	18.86	1.98	1.78	2.72	8.56	3.38	1.83	1.41	3.44	56.05	100.00	37.27

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

หมายเหตุ : ประเภทค่าใช้จ่ายประเภทอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็น ค่ารถเดินทาง ค่าโทรศัพท์มือถือ ค่าประกันชีวิต เป็นต้น

ตารางที่ 4.49 รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	64,656	80,439	71,188	72,094	15,782	-9251	6,532
สระบุรี	29,813	38,931	50,424	39,723	9,118	11,493	20,611
นนทบุรี	60,225	111,471	162,728	111,474	51,246	51,257	102,503
ปทุมธานี	52,728	88,366	77,942	73,012	35,639	-10,424	25,214
เฉลี่ย	49,240	74,605	86,518	25,365	25,365	11,913	37,278

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

โดยรวมแล้วเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษาประมาณ 108,647 บาทต่อครัวเรือน โดยทุกเดือนทุกอนุจังหวัดมีค่าดังกล่าวเป็นบวก ตารางที่ 4.49. ได้แสดงให้เห็นว่ารายได้ทั้งหมดของฟาร์มเกษตรกรมีมากกว่า ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของฟาร์ม เดือนที่มีรายได้ดังกล่าวค่อนข้างมากคือ มกราคม ถึง เมษายน เฉลี่ย 10,000-12,000 บาทต่อเดือน ส่วนเดือนที่ค่อนข้างน้อย คือ กันยายน

และตุลาคม เฉลี่ย 7,000-8,000 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรจังหวัดนนทบุรีมีรายได้ดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรายได้เงินสดครัวเรือนสุทธิตั้งแต่ปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 มีทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากตารางที่ 4.50. เมื่อเปรียบเทียบรายได้ดังกล่าวปีแรกที่เข้าร่วมการศึกษากับปีสุดท้าย พบว่า เพิ่มขึ้นทุกจังหวัด ประมาณ 45,526 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณร้อยละ 54.83 โดยจังหวัดนนทบุรี เพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี ตามลำดับ

ตารางที่ 4.50 รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	เดือน (บาท)													เฉลี่ย
	ม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	รวม	
สระแก้ว	13,089	8,789	6,197	8,962	11,184	7,691	6,185	8,300	6,857	7,352	8,659	10,775	104,039	8,670
สระบุรี	6,708	5,975	5,600	5,735	5,607	5,261	3,993	7,317	9,533	10,626	5,861	6,239	78,456	6,538
นนทบุรี	14,112	7,525	13,424	10,073	10,391	8,463	13,362	13,891	10,714	15,566	17,412	19,074	154,005	12,834
ปทุมธานี	3,272	5,276	7,455	8,905	12,005	9,092	10,596	8,777	9,040	15,438	12,414	6,156	114,424	9,535
รวมเฉลี่ย	10,394	6,865	7,905	8,081	9,197	7,278	7,901	9,348	9,094	11,897	10,411	10,277	108,647	9,054

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน = (รายได้เงินสดในฟาร์ม-รายจ่ายเงินสดในฟาร์ม)+(รายได้เงินสดนอกเกษตร)

ตารางที่ 4.51 รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	81,718	108,238	122,161	104,039	26,520	13,923	40,444
สระบุรี	63,923	81,358	90,085	78,456	17,435	8,727	26,162
นนทบุรี	105,858	168,691	187,465	154,005	62,834	18,773	81,607
ปทุมธานี	92,157	115,920	135,196	114,424	23,763	19,276	43,039
เฉลี่ย	83,036	114,344	128,562	108,647	31,308	14,218	45,526

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

ตารางที่ 4.52 เงินสดออม เหลือต่อครัวเรือนรายจังหวัด

จังหวัด	เดือน (บาท)													เฉลี่ย
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	รวม	
สระแก้ว	4150	2500	3070	3200	3556	2550	2650	3580	3700	4950	5580	4350	43839	3653
สระบุรี	4077	2140	3050	3080	3050	2410	2080	3130	3450	4450	4780	3985	39682	3307
นนทบุรี	4050	2080	3008	3042	3150	2490	2135	3232	3645	4250	4595	3455	39132	3261
ปทุมธานี	4030	2800	3110	3122	3115	2350	2522	3450	3780	4780	4680	4785	35072	2923
รวม	16307	9520	12238	12434	12871	9800	9387	13392	14575	18430	19635	16575	165164	13763
เฉลี่ย	4076	2380	3059	3108	3217	2450	2346	3448	3644	4608	4909	4144	41389	3449

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

เงินสดออม = รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน - รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างศึกษาจะมีเงินสดออมเฉลี่ย 3 ปี 40,424 บาทต่อครัวเรือน โดยทุกเดือนมีค่าดังกล่าวเป็นบวก ตารางที่ 4.52. แสดงให้เห็นว่ารายได้สุทธิของเกษตรกรมีค่ามากกว่าค่าใช้จ่ายทั้งหมด ช่วงเดือนที่มีเงินออมค่อนข้างมาก คือ เมษายน กุมภาพันธ์ และมกราคม เฉลี่ย 4,000-5,000 บาทต่อเดือน ส่วนเดือนที่มีค่อนข้างน้อย คือ พฤษภาคม ตุลาคม และกันยายน เฉลี่ย 2,000-3,000 บาทต่อเดือน จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่มีเงินออมมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระบุรีและจังหวัดสระแก้ว โดยเงินออมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากตารางที่ 4.53. เมื่อเปรียบเทียบเงินสดออมปีแรกกับปีสุดท้ายที่ทำการศึกษา พบว่าเพิ่มขึ้นทุกจังหวัดประมาณ 15,539 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 46.14 โดยจังหวัดสระแก้วเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสระบุรี

ตารางที่ 4.53 เงินสดออม รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	17,019	29,002	50,796	32,272	11,983	21,795	33,777
สระบุรี	33,810	42,497	39,796	38,701	8,687	-2,701	5,986
นนทบุรี	45,633	31,146	55,570	44,116	-14,487	24,423	9,937
ปทุมธานี	39,429	51,671	57,122	49,407	12,242	5,452	17,693
เฉลี่ย	33,681	38,381	49,220	40,427	4,700	10,838	15,539

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเฉลี่ยจากรายได้เงินสดสุทธิเกษตรกรคงเหลือจากการใช้จ่ายในครัวเรือนซึ่งโดยเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามี -37,223 บาทต่อครัวเรือน ช่วงเดือนที่มีค่าดังกล่าวติดลบคือ มีนาคม มกราคม และพฤษภาคม เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดจากตารางที่ 4.53 พบว่า จังหวัดนนทบุรีมีรายได้ดังกล่าวน้อยที่สุด ประมาณ -57,953 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาคือจังหวัดปทุมธานี มีประมาณ -52,375 บาทต่อครัวเรือน จังหวัดสระแก้วมีประมาณ -38,593 บาทต่อครัวเรือน ส่วนจังหวัดสระบุรีมีประมาณ -14,553 บาทต่อครัวเรือน โดยค่าดังกล่าวมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว ทำแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับแสดงในตารางที่ 4.54 มูลค่าทรัพย์สินเกษตรกรปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษาพบว่า เพิ่มขึ้นประมาณ 49,526 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณร้อยละ 5.23 ตารางที่ 4.54 ทรัพย์สินการเกษตร รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	มูลค่าทรัพย์สินการเกษตร (บาท)										
	คงที่			ในการดำเนินงาน			หมุนเวียน			รวม	
	ที่ดิน	โรงเรือน และอื่นๆ	รวม	อุปกรณ์ เกษตร	สัตว์ พันธุ์ และ อื่นๆ	รวม	ปัจจัย คงเหลือ	ผลผลิต คงเหลือ	อื่นๆ	ทั้งหมด	ยกเว้น ที่ดิน
สระแก้ว	1,218,786	21,383	1,240,169	41,845	6,454	48,299	2,885	29,814	13,203	1,334,430	115,645
สระบุรี	545,597	24,156	569,753	39,952	29,744	69,697	5,034	12,235	10,241	666,960	121,364
นนทบุรี	1,106,752	10,175	1,116,927	42,41	13,621	56,041	1,087	31,684	3,848	1,209,587	102,835
ปทุมธานี	659,187	6,567	665,755	20,227	29,206	49,433	668	23,086	14,128	753,070	93,883
รวมเฉลี่ย	854,435	17,022	871,458	37,35	20,449	57,803	2,811	22,864	10,167	965,103	110,668
ร้อยละ	88.53	1.76	90.30	3.87	2.12	5.99	0.29	2.37	1.05	100.00	11.47

ที่มา : จำนวนจากแบบสำรวจทรัพย์สินและหนี้สินเกษตรกร ปี 2549, ปี 2550, ปี 2551

ตารางที่ 4.55. ทรัพยากรในการเกษตร รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	1,415,004	1,240,147	1,348,140	1,334,430	-174,857	107,993	-66,864
สระบุรี	594,501	685,797	720,583	666,960	91,296	34,786	126,082
นนทบุรี	1,182,777	1,209,949	1,236,035	1,209,587	27,171	26,086	53,257
ปทุมธานี	727,615	757,221	774,374	753,070	29,606	17,152	46,758
เฉลี่ย	947,620	950,542	997,147	965,103	2,922	46,605	49,526

ที่มา : คำนวณจากแบบสำรวจทรัพยากรและหนี้สินเกษตรกรกร ปี 2549, ปี 2550, ปี 2551

หนี้สินเกษตรกรเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามี ประมาณ 91,172 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารออมสินสหกรณ์ และกองทุนการศึกษา ประมาณร้อยละ 60.14 7.36 5.64 4.92 และ 4.57 ของมูลค่าหนี้สินทั้งหมด ตามลำดับ อย่างไรก็ตามการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านและธนาคารออมสินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาตลอด เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดนนทบุรีมีหนี้สินมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสระบุรี และจังหวัดปทุมธานี ดังแสดงใช้ในตารางที่ 4.55. โดยหนี้สินมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นแล้วลดลง เปรียบเทียบมูลค่าหนี้สินปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นประมาณ 10,406 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 13.02 รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 4.56. ซึ่งเพิ่มสูงกว่าอัตราการเพิ่มของทรัพยากรก่อนข้างมาก อันจะมีผลต่อฐานะความมั่นคงของครัวเรือนซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ตารางที่ 4.56. หนี้สินการเกษตร รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	แหล่งเงินทุน											
	ธกส.	สหกรณ์	ธ. ออม สิน	ธ. อื่นๆ	กขคจ.	กองทุน หมู่บ้าน	บริษัท	กลุ่ม ออม ทรัพย์	กลุ่ม อาชีพ	กองทุน ศึกษา	อื่นๆ	รวม
สระแก้ว	48,095	2,905	0	1,667	762	9,271	457	6,048	643	17,857	4,429	92,134
สระบุรี	59,553	1,111	4,365	6,156	1,219	7,660	0	0	24	0	10,544	90,633
นนทบุรี	75,119	13,214	0	0	0	5,464	13,890	0	48	0	8,083	115,819
ปทุมธานี	28,545	1,818	19,697	0	0	3,198	0	0	0	0	6,348	59,607
รวม เฉลี่ย	4,483	5,139	2,543	604	6,706	3,348	1,411	169	4,167	7,774	91,172	91,172
ร้อยละ	4.92	5.64	2.79	0.66	7.36	3.67	1.55	0.19	4.57	8.53	100.00	100.00

ที่มา : คำนวณจากแบบสำรวจทรัพย์สินและหนี้สินเกษตรกร ปี 2549, ปี 2550, ปี 2551

ตารางที่ 4.57 หนี้สินการเกษตร รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	99,044	95,914	81,443	92,134	-3,130	-17,611	-35,222
สระบุรี	80,819	100,579	90,500	90,633	19,760	-45,301	9,681
นนทบุรี	94,357	139,636	113,464	115,819	45,279	-26,172	19,107
ปทุมธานี	35,548	71,364	71,909	59,607	35,815	545	36,361
เฉลี่ย	79,931	103,248	90,337	91,172	23,317	-12,911	10,406

ที่มา : คำนวณจากแบบสำรวจทรัพย์สินและหนี้สินเกษตรกร ปี 2549, ปี 2550, ปี 2551

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกร จากตารางที่ 4.57 โดยพิจารณาจากค่าอัตราส่วนทรัพย์สินทั้งหมดต่อหนี้สินทั้งหมด (Net Capital ratio : NCR) อัตราส่วนนี้จะเป็นตัววัดที่สำคัญมาก ซึ่งหากค่า NCR น้อยกว่าหนึ่งแสดงถึงฐานะและความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกรไม่มั่นคงและจะต้องเพิ่มความระมัดระวังเป็นพิเศษไม่ควรก่อหนี้เพิ่มมากขึ้น และจากผลการศึกษา

พบว่าโดยเฉลี่ยเกษตรกร 100 ราย มีค่าดังกล่าวเฉลี่ย 10.59 ซึ่งถือว่าดีเพราะมีทรัพย์สินมากกว่าหนี้สินถึง 10.59 เท่า โดยจังหวัดสระแก้วมีฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกรมีมากกว่าจังหวัดอื่น รองลงมา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสระบุรี ตามลำดับ จากตารางที่ 4.58. เมื่อเปรียบเทียบค่าดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษาพบว่า จังหวัดสระแก้วและจังหวัดสระบุรีมีค่าดังกล่าวเพิ่มขึ้นแสดงว่ามีฐานะความมั่นคงดีขึ้น ส่วนจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี มีค่าอัตราดังกล่าวลดลงแสดงถึงว่าฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกรเริ่มไม่ดี ดังนั้น หากเกษตรกรต้องการที่จะมีฐานะความมั่นคงของครัวเรือนสูงขึ้น เกษตรกรควรระมัดระวังหรือควรลดการกู้ยืมในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรหรือค่อหนี้สินที่ไม่จำเป็นขึ้นมาใหม่ก็จะทำให้มีฐานะมั่นคงมากขึ้น

ตารางที่ 4.58. อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินการเกษตร รายจังหวัด

จังหวัด	ทรัพย์สินทั้งหมด	หนี้สินทั้งหมด	อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สิน (Net Capital : NCR)
สระแก้ว	1,334,430	92,134	14.48
สระบุรี	666,960	90,633	7.36
นนทบุรี	1,209,587	115,819	10.44
ปทุมธานี	753,070	59,607	12.63
รวมเฉลี่ย	965,103	91,172	10.59

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินการเกษตร = $\frac{\text{ทรัพย์สินทั้งหมด}}{\text{หนี้สินทั้งหมด}}$

ตารางที่ 4.59 อัตราส่วนทรัพยากรสินต่อหนี้สินการเกษตร รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	14.29	12.93	16.55	14.48	-1.36	3.62	2.27
สระบุรี	7.36	6.82	7.96	7.36	-0.54	1.14	0.61
นนทบุรี	12.54	8.67	10.89	10.44	-3.87	2.23	-1.86
ปทุมธานี	20.47	10.61	10.77	12.63	-9.86	0.16	-9.7
เฉลี่ย	12.59	9.37	11.17	10.59	-3.22	1.79	-1.42

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

5.3 ความมั่นคงทางด้านอาหาร

มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภคเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษา จากตารางที่ 4.60 พบว่ามีประมาณ 11,821 บาทต่อครัวเรือน ผลผลิตบริโภคส่วนใหญ่ คือ ข้าว ปลา พืชผัก ผลไม้ ไข่ และพืชไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.71 12.27 10.67 10.53 และ 1.21 ของมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภคทั้งหมด ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดสระบุรีมีมูลค่าดังกล่าวมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี เมื่อพิจารณาเป็นรายเดือน พบว่า เดือนธันวาคม เมษายน มกราคม และมิถุนายน มีมูลค่าผลผลิตดังกล่าวมากที่สุดเฉลี่ย 1,000 บาทต่อเดือน ส่วนเดือนที่มีมูลค่าดังกล่าวน้อย คือ กุมภาพันธ์ ตุลาคม และ กันยายน เฉลี่ย 800 บาทต่อเดือน โดยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงมูลค่าดังกล่าวไปในทิศทางที่ลดลงแล้วเพิ่มขึ้น ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.60. ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบมูลค่าดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้าย ที่ศึกษา พบว่าลดลงประมาณ 1,068 บาทต่อครัวเรือน โดยมีเพียงเกษตรกรจังหวัดนนทบุรีเท่านั้นที่มีมูลค่าผลผลิตฯ ดังกล่าวลดลง

เมื่อพิจารณาความมั่นคงด้านอาหารจากอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค ที่ได้มาจากการนำมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค หาค่าด้วย ผลรวมและมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภคกับค่าใช้จ่ายด้านอาหารค่าเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามีประมาณร้อยละ 49.32 ดังปรากฏในตารางที่ 4.60. เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดสระบุรีมีอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภคมากที่สุดประมาณร้อยละ 64.88 รองลงมาคือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี มีร้อยละ 49.05 40.45 และ 31.23 ตามลำดับ ตารางที่ 4.61 แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอัตราดังกล่าวมีทิศทางที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เปรียบเทียบอัตราดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษาพบว่ามีค่า ลดลงร้อยละ 5.96 โดยจังหวัดปทุมธานีมีอัตราดังกล่าวเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 1.00 ส่วนจังหวัดอื่นๆ มีอัตราดังกล่าวลดลง

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

เมื่อพิจารณาความมั่นคงด้านอาหารจากอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มมาบริโภค ที่ได้มาจากการนำมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค หาค่าด้วย ผลรวมของมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภคกับค่าใช้จ่ายด้านอาหารค่าเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามีประมาณร้อยละ 49.32 ดังปรากฏในตารางที่ 4.62. เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดสระบุรีมีอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภคมากที่สุดประมาณร้อยละ 64.88 รองลงมาคือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี มีร้อยละ 49.05 40.45 และ 31.23 ตามลำดับ ตารางที่ 4.63. แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอัตราดังกล่าวมีทิศทางที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เปรียบเทียบอัตราดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษาพบว่ามีค่า ลดลงร้อยละ 5.96 โดยจังหวัดปทุมธานีมีอัตราดังกล่าวเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 1.00 ส่วนจังหวัดอื่นๆ มีอัตราดังกล่าวลดลง

ตารางที่ 4.60 มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค รายจังหวัด

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ประเภทผลผลิต (บาท)										
	ข้าว	ผลไม้	ผัก	ปลา	ไก่	เป็ด	ไข่ไก่	ไข่เป็ด	พืชไร่	อื่นๆ	รวม
สระแก้ว	6,343	1,083	1,427	1,060	289	0	23	52	60	1,969	12,306
สระบุรี	7,084	1,495	1,514	2,208	1,272	226	268	113	208	1,310	15,698
นนทบุรี	4,911	1,004	850	1,227	759	32	35	91	53	214	9,177
ปทุมธานี	2,918	1,276	1,090	787	611	13	89	22	237	122	7,166
รวมเฉลี่ย	5,640	1,244	1,267	1,451	802	89	123	77	143	990	11,821
ร้อยละ	47.71	10.53	10.67	12.27	6.78	0.75	1.04	0.65	1.21	8.38	100.00

ที่มา : จำนวนจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

ตารางที่ 4.61. มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง
(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	12,645	13,313	10,962	12,306	668	-2,351	-1,683
สระบุรี	17,583	14,080	15,432	15,698	-3,503	1,351	-2,151
นนทบุรี	8,864	8,698	9,967	9,177	-166	1,269	1,103
ปทุมธานี	7,773	6,930	6,793	7,166	-843	-137	-980
เฉลี่ย	12,598	11,335	11,530	11,821	-1,263	195	-1,068

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

ตารางที่ 4.62. อัตราใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค รายจังหวัด

จังหวัด	อัตราใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค (ร้อยละ)
สระแก้ว	49.05
สระบุรี	64.88
นนทบุรี	40.45
ปทุมธานี	31.23
รวมเฉลี่ย	49.32

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

อัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค = (มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค) ?

(มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค + ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร)

ตารางที่ 4.63. อัตราใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค รายจังหวัด เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : ร้อยละ)

จังหวัด	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
สระแก้ว	50.93	49.11	47.10	49.05	-1.82	-2.01	-3.83
สระบุรี	70.93	63.71	60.01	64.88	-7.22	-3.70	-10.92
นนทบุรี	42.66	42.16	36.53	40.45	-0.50	-5.63	-6.13
ปทุมธานี	31.29	30.12	32.29	31.23	-1.17	2.17	1.00
เฉลี่ย	52.40	49.12	46.44	49.32	-3.28	-2.68	-5.96

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2550/51 - ปี 2551/52

5.4. การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

เกษตรกรและสมาชิกครัวเรือนมีโอกาสได้เรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งได้รับข้อมูลข่าวสาร การผลิตการตลาดมากขึ้น เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประมาณ ร้อยละ 50 เป็นวิทยากรในการบรรยาย และถ่ายทอดวิชาการและเทคนิคการปฏิบัติกิจกรรมการเกษตรในไร่นา แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ของ เกษตรกรมากกว่า ร้อยละ 70 ใช้เป็นจุดศึกษาดูงาน เรียนรู้ และถ่ายทอดวิชาการเกษตรที่ได้รับ คำแนะนำและเขียนเขียนจากเจ้าหน้าที่จังหวัดรัฐของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้รับการ ฝึกอบรม ถ่ายทอด เรียนรู้ ทักษะศึกษาและดูงานเกษตรทฤษฎีใหม่หรือการสัมมนาหลังจากเข้าร่วม โครงการ

5.5. การมีส่วนร่วม

เกษตรกรส่วนใหญ่ถึงแม้ว่าจะต้องใช้เวลาทั้งปีในไร่นาของตนแต่ก็ยังมีส่วนร่วมโยท้อถิ่นและ ชุมชน ด้านสาธารณสุข ด้านศาสนา ด้านอนามัย ด้านการเกษตร และด้านการพัฒนาชุมชน โดยร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติดำเนินงาน ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ

เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กับชุมชน ส่วนใหญ่มีหน้าที่เป็นสมาชิก คณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเกือบทุกราย ส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นกรรมการใน กิจกรรมด้านศาสนา รองลงมาเป็นกิจกรรมในเทศบาลต่างๆ เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนเป็น สมาชิกในกลุ่มต่างๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นนิติบุคคล

สำหรับในระดับครัวเรือนทั้งในด้านที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรทั้งด้านการผลิตการตลาด และการแปรรูป ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างเกษตรกรและคู่สมรส โดยมีสมาชิกใน

โครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาวิธีการดำเนินการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง

ครัวเรือนบางคนมีส่วนร่วมด้วย ส่วนการดำรงชีวิตทั่วไปนั้น เกษตรกรเกือบทุกรายยังมีส่วนในการอบรมสั่งสอนและให้คำปรึกษากับลูกหลาน รวมทั้งการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวด้วย

5.6. ทักษะที่ดีต่อโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเจ้าหน้าที่จังหวัดรัฐ

เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยให้ความเห็นว่าการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางที่ทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกษตรกรอื่นควรเปลี่ยนแนวทางการผลิตโดยใช้แนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรที่ร่วมโครงการมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างมากที่ส่วนราชการได้ให้การสนับสนุนการจัดทำโครงการและการได้มีส่วนร่วมทำงานตามขั้นตอนต่างๆ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จังหวัดรัฐ

สรุป

(1) เกษตรกรถึงแม้จะมีรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้นทุกปี แต่รายจ่ายนอกการเกษตรก็ได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก ทำให้รายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียวไม่สามารถครอบคลุมรายจ่ายทั้งหมดได้ เกษตรกรมีรายได้นอกฟาร์มมาช่วยเป็นส่วนที่เพิ่มให้รายได้โดยรวมมีมากเพียงพอต่อการใช้จ่ายทั้งหมด และมีเงินออมด้วย

(2) เมื่อพิจารณาถึงฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกรแล้ว ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันมูลค่าหนี้สินก็เพิ่มขึ้นด้วยในอัตราที่สูงกว่า ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อฐานะความมั่นคงในอนาคตได้หากหนี้สินนั้นไม่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

(3) ถึงแม้ว่าผลผลิตทางการเกษตรส่วนหนึ่งจะนำมาบริโภคภายในครัวเรือน แต่ก็มีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายทางด้านอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมีผลต่อความมั่นคงทางด้านอาหารในอนาคต หากการใช้จ่ายเพื่ออาหารไม่พิจารณาให้เหมาะสม

(4) เกษตรกรมีโอกาสรเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมทั้งประสบการณ์กับผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สำหรับในครัวเรือนเกษตรกรเองสมาชิกในครัวเรือนก็มีโอกาสร่วมการตัดสินใจกิจกรรมต่างๆ โดยรวมแล้วเกษตรกรจึงมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่